

Utvecklingen av miljökrav i den statliga ramavtalsupphandlingen

RAPPORT 6327 • JANUARI 2010

Utvecklingen av miljökrav i den statliga ramavtalsupphandlingen

Beställningar

Ordertel: 08-505 933 40

Orderfax: 08-505 933 99

E-post: natur@cm.se

Postadress: CM Gruppen AB, Box 110 93, 161 11 Bromma

Internet: www.naturvardsverket.se/bokhandeln

Naturvårdsverket

Tel: 08-698 10 00, fax: 08-20 29 25

E-post: registrator@naturvardsverket.se

Postadress: Naturvårdsverket, SE-106 48 Stockholm

Internet: www.naturvardsverket.se

ISBN 978-91-620-6327-6.pdf

ISSN 0282-7298

© Naturvårdsverket 2010

Elektronisk publikation

Omslagsfoto: © Magnus Ragnvid/Johnér

Förord

Miljöanpassad offentlig upphandling har identifierats som ett viktigt styrmedel för minskad miljöpåverkan. Genom att ställa miljökrav vid upphandling kan utbudet av produkter och tjänster påverkas i riktning mot mindre miljöpåverkan och omställningen till ett hållbart samhälle påskyndas.

Regeringen har i sin handlingsplan för miljöanpassad offentlig upphandling uppdragit åt Naturvårdsverket att kontinuerligt följa upp utvecklingen av miljöanpassad offentlig upphandling. Denna studie utgör en del av uppföljningen.

Rapporten är framtagen av Maria Losman och Elin Frisk på Miljöbyrån Ecoplan AB på uppdrag av Naturvårdsverket. Tomas Chicote har varit projektledare på Naturvårdsverket.

Stockholm januari 2010
Naturvårdsverket

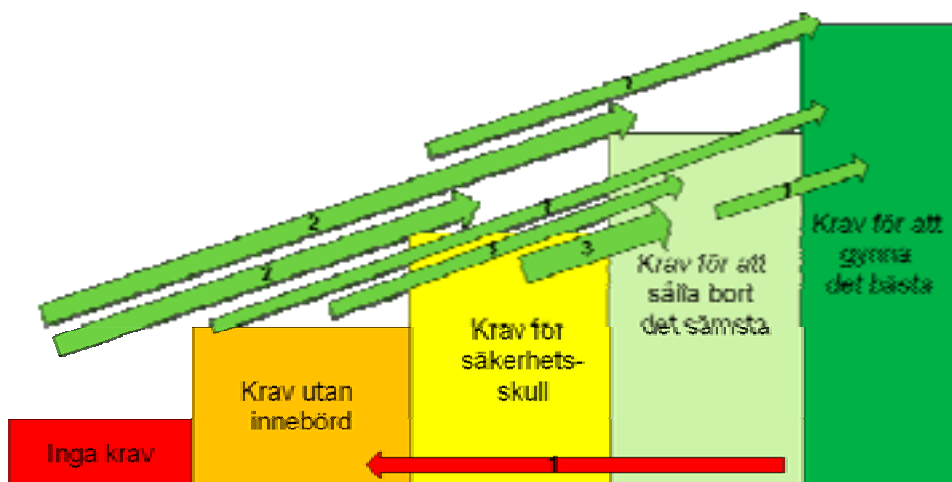
Innehåll

FÖRORD	3
SAMMANFATTNING	7
SUMMARY	8
STYRNING AV MILJÖANPASSAD UPPHANDLING	9
METOD	11
FOKUSGRUPP RESULTAT	15
AVTALSANALYS RESULTAT	19
Bohagstransporter	19
Flyttjänster	20
Brevförmedlingstjänster och paketförmedlingstjänster	22
Drivmedel vid stationstankning	24
Flygresor	27
Fordonsförhyring	30
Hygien och städprodukter	33
Ljuskällor	37
Servrar, lagring och produktnära tjänster	39
Skrivare, kopiatorer och tjänster	41
VVS-materiel	44
AV-produkter	47
Hotelltjänster inrikes och konferenshotell och kursgårdar	50
Bevakningstjänster	52
Tryckeritjänster och Tryckeritjänster för tidningsoffset	54
SLUTSATSER	57
REFERENSER	63

Sammanfattning

Studien visar på hur utvecklingen av miljökraven i de statliga ramavtalen har varit de senaste 5 åren. Den statliga ramavtalsupphandlingen omfattar ett hundratal avtalsområden. Studien omfattar 15 av dessa.

Miljökraven har utvecklats inom den statliga inköpssamordningen. Av 15 studerade avtalsområden har 11 utvecklats till det bättre jämfört med för fem år sedan, 1 avtalsområde har gått bakåt i utvecklingen och 3 har stått stilla, alternativt har inte gått att bedöma.

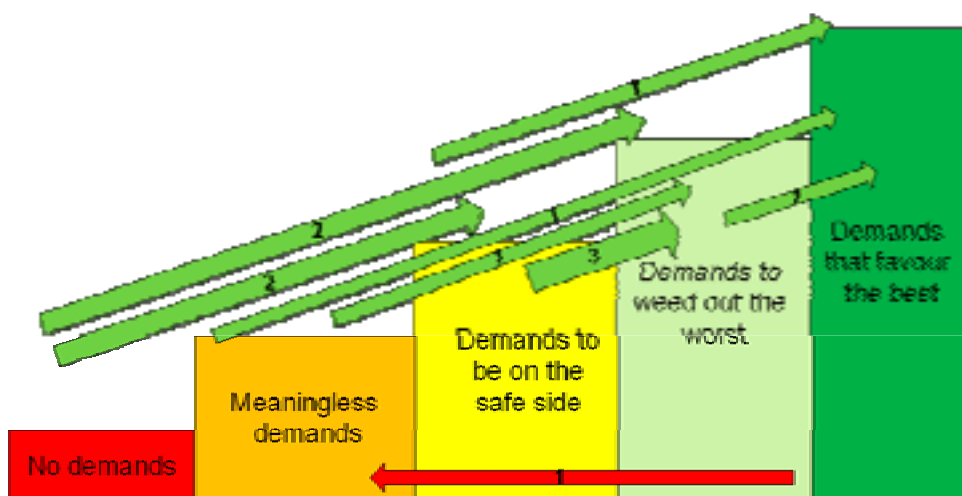
I studien ingår också en fokusgrupp med upphandlare. Resultatet från fokusgruppen visar att ökat fokus på miljö i myndigheterna generellt har medfört att man arbetar med miljökraven tidigare i upphandlingsprocessen nu än för några år sedan. Upphandlarna efterfrågar tydligare styrning via lagstiftning. Den svaga länken för miljöanpassad upphandling upplever gruppen finns bland avroparna. För att miljöanpassade produkter ska avropas behövs information om produktens miljöpåverkan och fördelar jämfört med konkurrerande produkter med sämre miljöprestanda.

Arbetet med miljöanpassad upphandling i statlig inköpssamordning präglas av frivillighet. Även om utvecklingen av miljöanpassad upphandling i de statliga ramavtalen har gått framåt återstår mycket att göra både när det gäller att ställa krav, följa dessa och informera avroparna om de bästa alternativen.

Summary

The study shows developments over the past five years in environmental demands in federal government framework contracts. There are federal framework contract procurements for over a hundred different areas. The study reviews 15 of these.

Environmental demands have been developed within the scope of the federal purchasing collaborations. Compared with five years ago developments have improved in 11 of the 15 contract areas studied, development has backtracked in one contract area and in three areas developments are either at a standstill or cannot be determined.

The study includes a focus group of buyers. Results from the focus group show that, in general, when an authority or agency takes a greater interest in the environment they also bring environmental demands into the procurement process earlier than they did five years ago. The buyers would like to see better steering through legislation. They feel the weakest link in an environmentally adapted procurement is the users of the framework contract. Contract users need information concerning the environmental impact of a product and its advantages compared with competing products that have a higher environmental impact to get them to order the environmentally friendly products.

Working with environmentally adapted procurements in federal purchasing collaboration is generally voluntary. Although progress has been made there remains a great deal to do in terms of making demands, following them and informing the contract users of the best alternatives.

Styrning av miljöanpassad upphandling

Förutsättningarna för att upphandlare i den statliga inköpssamordningen ska arbeta med miljöanpassad upphandling har ökat i och med att kompetensen i miljöfrågor ökat. Det bygger dock på ett frivilligt engagemang fränsett miljöfordon där en särskild förordning reglerar miljökraven.

I början av 2008 hade ungefär hälften av upphandlarna i den statliga inköpssamordningen genomgått utbildning i miljökrav vid offentlig upphandling enligt en förberedande enkät. Enkäten gjordes av ESV när utbildningen av samtliga ramavtalsupphandlare förbereddes. Det är värt att notera att detta är en högre andel än genomsnittet för statliga myndigheter, där små myndigheter drar ner genomsnittet till ca en tredjedel med utbildning i miljöanpassad upphandling. I Naturvårdsverkets enkätundersökning från 2004 framgår att 21 procent av upphandlarna i statliga myndigheter har fått utbildning i miljöanpassad upphandling. I motsvarande undersökning från 2007 hade siffran stigit till 29 procent och 2009 hade andelen stigit till 43 procent. Inköpare i statliga myndigheter är i mindre utsträckning utbildade i miljöanpassad upphandling än andra offentliga inköpare, men med tanke på att många myndigheter är små är inte det resultatet representativt för den statliga inköpssamordningen.

Senare under 2008 utbildades samtliga upphandlare i den statliga inköpsordningen, åtminstone på en övergripande nivå. Utvärderingarna visade att majoriteten tyckte att utbildningen ökade deras möjlighet att påverka ramavtalsupphandlingens miljökrav, även om en hel del önskade sig ytterligare konkret utbildning.

Miljöstyrningsrådet har utökat sin verksamhet så att det går att få mer rådgivning och hitta fler förslag på krav att använda i upphandlingar.

Metod

Den statliga ramavtalsupphandlingen omfattar ett hundratal avtalsområden. Denna studie är avgränsad till de avtalsområden som ingick i Naturvårdsverkets studie ”Miljöhänsyn i statliga ramavtal rapport 5400” som publicerades 2004. De avtalsområden som inte längre är aktuella i den statliga inköpssamordningen 2009 har också valts bort. De fyra avtalsområdena möbler, PC, fordon samt kaffe- och dryckesautomater som ingår i studien ”Miljökrav i statliga ramavtal – påverkan och potential rapport 5951, som publicerades 2009, ingår inte i denna studie. Däremot ingår avtalsområdet ljuskällor som ingick i förarbetena till regeringens handlingsplan för miljöanpassad upphandling. Studien har också kompletterats med avtalsområden som inte studerats tidigare men som bedömts kunna innehålla miljökrav.

Avtalsområden i tidigare studier

- Bohagstransporter
- Brevförmedlingstjänster och Paketförmedlingstjänster
- Drivmedel för stationstankning
- Flygresor
- Flyttjänster (tidigare Kontorsflyttningar)
- Fordonsförhyring (tidigare Bilförhyring)
- Hygien och städprodukter (tidigare Städutrustning)
- Ljuskällor
- Servrar, lagring och produktnära tjänster (tidigare Servrar)
- Skrivare, kopiatorer och tjänster (tidigare Skrivare, kopiatorer och faxar)
- VVS-material

Avtalsområden ej tidigare studerade

- AV-produkter
- Bevakningstjänster; larmcentraltjänster, stationära och ronderande bevakningstjänster
- Hotelltjänster, inrikes och Konferenshotell och kursgårdar
- Tryckeritjänster och Tryckeritjänster för tidningsoffset

Upphandlarna har granskat texterna om de avtal de ansvarar för så att eventuella missförstånd har kunnat redas ut.

Fokusgrupp miljö nätverket

Som ett led i att bedöma utvecklingen av miljökraven genomfördes ett samtal i grupp på knappt två timmar med de upphandlare som medverkar i miljö nätverket som hålls samman av Ekonomistyrningsverket, ESV. Samtalet ägde rum hos Rikspolisstyrelsen 25 augusti 2009 i anslutning till ett nätverksmöte. Nätverket kom till efter miljöutbildningen 2008 för samtliga upphandlare och är helt frivilligt. Medlemmarna träffas några gånger per år för att utbyta tankar och erfarenheter. Miljöstyrningsrådet, MSR, deltar i nätverket men medverkade inte i samtalet. Det

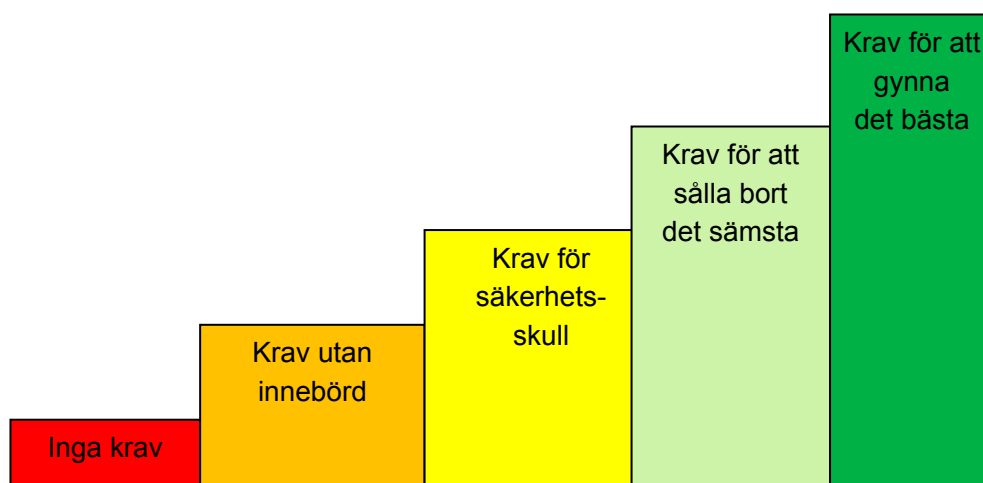
gjorde däremot ESV men endast som åhörare eftersom det var upphandlarnas tankar som skulle fångas. De sju upphandlare som är med kan man utgå från tycker att miljöanpassad upphandling är viktigt eftersom de prioriterar att träffa kollegor och utveckla arbetet. Vi kan därför inte betrakta dem som representativa för hela gruppen av ett 70-tal upphandlare i den statliga inköpssamordningen, därmed inte sagt att upphandlare som inte deltar i nätverket skulle vara oengagerade i frågan. De kan ha andra former för att utveckla sitt arbete med miljöanpassad upphandling. Av de sju som deltog var två helt nya inom området. Det är därför fem upphandlares syn som speglas i resultatet. De har erfarenhet av både produkt- och tjänsteupphandlingar. De pratade både om egna erfarenheter och hur de uppfattade att kollegor arbetar. Upphandlarna i miljönätverket kommer från Lantmäteriet, Rikspolisstyrelsen, VHS, Fortifikationsverket, FMV och Kammarkollegiet.

Bedöma grad av utveckling

För att bedöma om det skett en förändring har vi granskat miljökraven och delat i dem i de fyra kategorierna; krav utan innebörd, krav för säkerhets skull, krav för att sälla bort de sämsta och krav för att gynna de bästa.

Miljökrav	Karaktär
Krav utan innebörd.	Kraven innebär ingenting eller är obegripliga för att man hämtat in krav som inte fungerar i sammanhanget. <i>Exempel:</i> <i>Informationskrav på att anbudsgivare ska redovisa sitt miljöledningsarbete utan att det vare sig används som grund för uteslutning eller värdering.</i>
Krav för säkerhets skull.	Kraven ställs för att täppa till eventuella kryp-hål och sätta en lägsta ribba. (Ofta återfinns Miljöstyrningsrådets basnivåkriterier på den här nivån.) <i>Exempel: Krav på miljöklass I-bränsle vid tankning på station, trots att det bara säljs Mk1 på tankstationer i Sverige.</i> <i>Exempel: Krav på att anbudsgivare inte ska ha brutit mot miljölagstiftning. Det finns alltid med krav på att anbudsgivare inte ska gjort sig skyldig till allvarliga fel i yrkesutövningen som grund för uteslutning i offentlig upphandling.</i>
Krav för att sälla bort de sämsta.	Kraven ställs för att hålla en anständig nivå. De är i liten grad drivande, men ändå lite mer än kraven för säkerhets skull. (Motsvarar ungefär MSR:s krav på avancerad nivå.) <i>Exempel: Krav på att leverantören ska ha</i>

	<i>miljöledningssystem som används som grund för uteslutning eller kontraktsvillkor.</i>
Krav för att gynna det bästa.	Kraven ställs för att man är ute efter det bättre segmentet på marknaden. (Motsvarar ungefär MSR:s spjutspetskriterier) <i>Exempel: Krav på att konferensanläggningar skall kunna servera ekologisk mat.</i>

Bilden ovan visar de olika kravnivåerna, från inga krav, som också är med i bedömningen till krav för att gynna det bästa, som är grönt eftersom miljökraven i den nivån har störst potential att minska negativ miljöpåverkan. Indelningen av kraven har gjorts för att kunna analysera och bedöma ramavtalsområdets utveckling, med avseende på hur nuvarande upphandlingskrav påverkar miljön. I studien undersöks om de krav som styr miljöprestandan i upphandlingarna nu är utformade så att de spelar någon roll. Förslag på miljökrav som kan minska framtida upphandlingars miljöpåverkan ges också.

För att fånga miljöpotential genom upphandling har information sökts från miljömärkningsorganisationer, branschorganisationer, myndigheter och övriga som har detaljkunskap i olika branscher.

För att inte missa några viktiga miljöeffekter inom varje avtalsområde, har miljökraven kopplats till de nationella miljömålen. Detta för att bedöma om kraven är de rätta i förhållande till avtalsområdets miljöeffekter.

Fokusgrupp resultat

Fokusgruppen som träffades 25 augusti 2009 svarade först spontant nej på frågan om det stämmer att andelen upphandlingar med välformulerade miljökrav i den statliga inköpssamordningen ökat. Efter diskussion om hur de arbetar i praktiken idag jämfört med för några år sedan var de ändå överens om att miljökraven har utvecklats något. Kanske ställer upphandlarna högre krav på sig själva nu jämfört med tidigare. I gruppens resonemang kom det fram att målet om välformulerade miljökrav kan tolkas på olika sätt;

- Som att kraven ska vara högre ställda.
- Som att de ska ge minskad miljöpåverkan i praktiken.
- Som att de ska vara mer precist anpassade till det som upphandlas.

Miljökraven har blivit mer genomtänkta

När det gäller FMV:s upphandlingar och Kammarkollegiets IT-upphandlingar (som tidigare gjordes av Statskontoret) startade arbetet med miljökrav för tio år sedan. FMV:s första miljökrav var ambitiösa och träffade inte alltid rätt, vilket medfört att de justerats efterhand. Det är svårt att säga om kraven blivit högre eller lägre men de har definitivt blivit mer väldefinierade och de har haft effekt på möbelindustrins miljöarbete. Betoningen ligger på att sålla bort de sämsta.

Det ökande fokuset på miljö i myndigheterna generellt har medfört att man arbetar med miljökraven tidigare i upphandlingsprocessen nu än för några år sedan. Detta är ett tecken på utveckling jämfört med att komma på i slutfasen innan upphandlingen ska annonseras att man ska ha med miljökrav också. Sista-minuten-krav förekommer dock fortfarande och då resulterar det ofta i krav på miljöledningssystem. I flera ramavtalsområden görs tidigt marknadsundersökningar som tar upp vilka miljökrav som är möjliga att ställa i förfrågningsunderlaget. Upphandlarna upplever att förstudierna kring tänkbara miljökrav många gånger landar i att det inte går att ställa miljökrav, eller att organisationen inte vill ställa miljökrav.

I produktupphandlingar där det ingår flera tusen produkter kommer man ofta fram till att vissa miljökrav inte går att ställa. Gruppen konstaterade att om man övervägt miljökrav i förstudien, och funnit att man inte ska ställa några, så likställs det i Naturvårdsverkets uppföljning med att man skulle ha struntat helt i frågan. Flera i gruppen ansåg att Naturvårdsverket borde räkna med att arbete med möjliga miljökrav har utretts i ett tidigare skede.

I flera tjänstepphandlingar är miljökravet att leverantören ska ha miljöledningssystem det vanligaste kravet. Miljöeffekten av att leverantören arbetar efter ett miljöledningssystem ifrågasattes och upphandlarna upplever det som svårt att ställa andra miljökrav på tjänster. Några upphandlare har frångått krav på miljöledningssystem för att de inte tycker det leder till något.

Som upphandlare är det svårt att följa upp om leverantörerna följer miljökraven när de refererar till lagstiftning. Det framkom önskemål om att tillsynsmyndighet med specialistkunskap som Kemikalieinspektionen skulle göra det.

En möjlighet som upphandlarna ser är att ange inriktningen på miljökrav som kommer att ställas vid nästa avtalsperiod.

Om upphandlarna fick önska, skulle gröna produkter stå högst upp på listan med vad som ska avropas i första hand.

Styrning har haft effekt

De flesta ansåg att utvecklingen av miljökraven har tagit fart de senaste åren, framförallt de senaste två åren efter regeringens handlingsplan. Det blev då tydligare för myndighetsledningarna att detta var ett arbete som skulle göras. Att Miljöstyrningsrådet samtidigt fick mer resurser innebar att de myndigheter som enkelt och gratis vill få praktisk hjälp, fick det utan att själva behöva handla upp konsulter för kravställandet. (MSR:s service stannar vid det. Uppföljning får myndigheterna ordna utan MSR:s stöd.) Andra har valt att fortsätta med egna konsulter. Tillgången på experthjälp har haft en stor betydelse för utvecklingen av miljöanpassad upphandling. Upphandlare kan inte vara miljöexperter men behöver veta tillräckligt mycket för att praktisera miljöanpassad upphandling. De tycker att de har mycket kvar att lära om miljö, även om de har grundläggande kunskaper för de ramavtalsområden de ansvarar över.

Upphandlarna tycker att det har skett en förändring i respektive myndighet de senaste åren kring styrning och engagemang av miljökravsarbetet, till det bättre. Det finns engagemang uppifrån i organisationerna att arbeta med miljökrav och en viss styrning som varierar mellan ramavtalsmyndigheterna och t.ex. kan vara att:

- miljökrav ska ställas
- miljökrav ska ställas där det är möjligt
- miljökrav ska ställas på en viss typ av produkt

Kravet om att ramavtalsmyndigheterna själva ska ha ett miljöledningssystem tror upphandlarna kan vara positivt, under förutsättning att miljöengagemanget sprids och att styrningen kommer uppifrån i organisationen. Det rådde delade meningar om de egna miljöledningssystemen som stöd i arbetet med miljökraven. Några hade stöd av det, andra inte alls.

Alla upphandlare upplever att de vill ha mer styrning och lagstiftning kring miljökraven, som enligt deras erfarenhet ger bäst effekt. Lagstiftningen sätter en lägsta nivå att utgå ifrån för att sedan göra ytterligare marknadsundersökningar och vid behov att ställa högre miljökrav än de lagstiftade.

Avroparna – den svagaste länken

Den svaga länken för miljöanpassad upphandling upplever gruppen finns bland avroparna. Flera berättade att de upphandlat möjlighet till att avropa miljöanpassade produkter som leverantörerna sedan inte fått sälja till staten. För att miljöanpassade produkter ska avropas behövs information i form av produktens miljöpåverkan och fördelar jämfört med konkurrerande produkter som inte uppfyller miljökraven, men håller ett betydligt lägre pris. Flera upphandlare i nätverket arbetar nu med miljöinformation till avropare och att tydliggöra för avropare vilka miljökrav som ställts och vad som återstår att göra för avroparna.

Ramavtalsupphandlarna var överens om att avroparen ska kunna ställa miljökrav vid en andra konkurrensutsättning. I verkligheten utnyttjas det dock inte alltid eftersom avroparna förväntar sig att upphandlarna har ställt miljökraven i avtalet och att det inte behöver göras igen.

Leverantörernas aktivitet har ökat

Leverantörerna är positivt inställda till miljö och pratar mer om miljöarbetet med upphandlarna nu, än för några år sedan. Tjänsteupphandlingar skiljer sig lite från produktupphandlingar. I tjänsteupphandlingar upplever upphandlarna att leverantörerna betonar miljö i mindre utsträckning och att inte heller upphandlarna ställer krav utöver möjligen miljöledningssystem.

Avtalsanalys resultat

I detta avsnitt beskrivs och analyseras de utvalda avtalsområdena.

Bohagstransporter

Bohagstransporter upphandlas av Arbetsförmedlingen (förr Arbetsmarknadsstyrelsen). Av 2004 års undersökning framgår att AMS ställde krav på anbudsgivarnas miljöarbete i syfte att minimera miljöpåverkan i samband med flyttuppdrag. Dessutom tog AMS upp hantering av flyttuppdrag i miljözon (det vill säga hänvisning till lagkrav), miljöpolicy och miljöcertifiering.

Det är samma avtal som fortfarande används, trots att det gått ut. Arbetsförmedlingen förbereder en ny upphandling och har planer på att ställa miljökrav.

Det finns en leverantör. Kungsholms Express & Spedition har sedan 2003 överlåtit avtalet till ICM Logistik AB. ICM har miljöledning certifierad enligt ISO14001. I avtalet finns reglerat hur uppföljningen ska gå till. Så vitt känt har ingen uppföljning gjorts som berör miljö.

Analys

Avtalsområdet har inte utvecklats av den enkla anledningen att avtalet är detsamma som 2003.

Kravet på miljöledningssystem skulle teoretiskt kunna täcka samtliga miljömål, men eftersom innehållet och kvaliteten i leverantörens ledningssystem är obekant är det en för långtgående slutsats.

Det är möjligt att använda ett urval av Miljöstyrningsrådets kriterier för godstransporter i kommande upphandling. Om man vill gå längre är det dessutom möjligt att premiera miljölastbilar.

Miljömål	Miljökrav gamla	Miljökrav nu	Möjliga krav
1. Begränsad klimatpåverkan	0		Krav på system och uppföljning sparsam körning. Utvärderingskriterium/bonus tunga miljöfordon.
2. Frisk luft	Hänvisning till miljözonsreglerna.		Krav på avgasutsläpp fordon.
3. Bara naturlig försurning			
4. Giffri miljö	0		Krav på däck antioxidanter. Krav på tvätt och service fordon.
5. Skyddande ozonskikt	Ej relevant.		
6. Säker strålmiljö			
7. Ingen övergödning			
8. Levande sjöar och vattendrag			
9. Grundvatten av god kvalitet			
10. Hav i balans samt levande kust och skärgård			
11. Myllrande våtmarker			
12. Levande skogar			
13. Ett rikt odlingslandskap			
14. Storslagen fjällmiljö			
15. God bebyggd miljö	0		Krav på buller från fordonen.
16. Ett rikt växt- och djurliv	Ej relevant.		

Flyttjänster

Avtalsområdet Flyttjänster (kontor och arkiv) är likt Bohagstransporter. De ligger ändå som olika avtal med Skatteverket som ansvarig för Flyttjänster och Arbetsförmedlingen ansvarig för Bohagstransporter. Denna uppdelning fanns även när 2004 års studie genomfördes, men då hette Flyttjänster istället Kontorsflyttningar. I det nuvarande ramavtalet omfattas kontors och arkivflytt.

Kraven i upphandlingarna

I det gamla avtalet för kontorsflytt fanns miljö med som ett viktningsskriterium, enligt 2004 års undersökning på tydligt sätt. Utvärderingskriteriet var att anbudsgivaren skulle ha miljöarbete i syfte att minska negativ miljöpåverkan i samband med flyttuppdrag. Dessutom fanns en hänvisning till miljözoner, det vill säga lagkrav.

Det nuvarande avtalet har även det slutits med miljö som ett tungt utvärderingskriterium. Miljö viktades till 40 % och pris 60 %.

Viktningen 40 % miljö bestod av att Skatteverket premierade anbudsgivare som i egen regi eller via underleverantör verkade lokalt. Varje län var ett eget avtalsområde. Tanken var att detta skulle minska framkörningssträckorna. Lokaliseringar

inom befolkningstäta områden, närhet till större orter, antal lokaliseringar inom eller i direkt anslutning till det aktuella anbudsområdet samt geografisk spridning premierades.

Avtal är slutna med 14 transportörer som i vissa fall har underleverantörer. Ca 50 åkerier är inblandade totalt.

Detta är en anledning till att Skatteverket avstått från att ställa andra miljökrav än hänvisning till lagkrav. Skulle man få indikationer på att till exempel miljözonskrav inte efterlevs är det möjligt att ta upp vid avtalsuppföljningstillfällena som Skatteverket ska kalla till två gånger per år. Avtalet är så nytt att detta ännu inte hänt.

Analys

Det är svårt att säga om miljökraven utvecklats eller inte. I den förra upphandlingen ställdes utvärderingskriterium på miljöarbete. I den senaste upphandlingen ställdes utvärderingskriterium på geografisk närhet. Det finns ingen utvärdering av effekterna av vare sig det ena eller andra sättet att önska minskad miljöbelastning. Ett gott miljöarbete skulle kunna vara mer värt än geografisk närhet.

Det är möjligt att använda ett urval av Miljöstyrningsrådets kriterier för godstransporter i kommande upphandling förutsatt att man ägnar mer resurser åt avtalsuppföljning. Om man vill gå längre är det dessutom möjligt att premiera miljölastbilar.

Miljömål	Miljökrav gamla	Miljökrav nu	Möjliga krav
1. Begränsad klimatpåverkan	0		Krav på system och uppföljning sparsam körning. Utvärderingskriterium/bonus tunga miljöfordon.
2. Frisk luft	Hänvisning till miljözonsreglerna.		Krav på avgasutsläpp fordon.
3. Bara naturlig försurning			
4. Giftfri miljö	0		Krav på antioxidanter i däck. Krav på tvätt och service fordon.
5. Skyddande ozonskikt	Ej relevant.		
6. Säker strålmiljö			
7. Ingen övergödning			
8. Levande sjöar och vattendrag			
9. Grundvatten av god kvalitet			
10. Hav i balans samt levande kust och skärgård			
11. Myllrande våtmarker			
12. Levande skogar			
13. Ett rikt odlingslandskap			
14. Storslagen fjällmiljö			
15. God bebyggd miljö	0		Krav på buller från fordonen.
16. Ett rikt växt- och djurliv	Ej relevant.		

Brevförmedlingstjänster och paketförmedlingstjänster

Med ramavtalet för brevförmedlingstjänster kan följande tjänster avropas:

- Förmedling av inrikes brev försändelser (daglig post)
- Förmedling av inrikes brevsändningar (storsändningar)
- Frankeringservice eller taxering av dagligpost försändelser
- Förmedling av inrikes oadresserade försändelser och samhällsinformation
- Förmedling av inrikes periodiskt utkommande tidningar och tidskrifter
- Förmedling av utrikes brev försändelser
- Förmedling av REK utrikes försändelser
- Förmedling av expressbrev utrikes
- Förmedling av blindskrift försändelser
- Vissa andra anknytande tjänster.

Med ramavtalet paketförmedlingstjänster kan följande avropas:

- Förmedling av inrikes paket upp till 20 kg
- Förmedling av inrikes paket 20 kg-50 kg
- Förmedling av utrikes paket, snabbast möjliga leveranstid, upp till 20 kg
- Förmedling av utrikes ekonomipaket, upp till 20 kg
- Vissa andra anknyttande tjänster

Kraven i upphandlingarna

I 2004 års studie framgår att det dåvarande avtalet på brevförmedlingstjänster och paketförmedlingstjänster var upphandlat med krav på utsläpp av hälso- och miljöskadliga ämnen från fordonen, dock inte klimatpåverkande ämnen. Det fanns också utvärderingskriterier på utsläpp. Dessutom ett kvalifikationskrav som inte gick att bedöma.

”Anbudsgivaren skall i sitt arbete inom avtalets ram sträva efter att effektivisera och minska förbrukningen av naturresurser samt välja miljöanpassade alternativ vid val av drivmedel.”

Den senaste upphandlingen gjordes 2007 för brevförmedlingstjänster. I kvalificeringsfasen skulle anbudsgivare fylla i en miljödeklaration med frågor om företagets interna miljöarbete och bifoga miljödeklaration för förpackningar och för transporter. I upphandlingen har det ställts ett kontraktsvillkor på nyanskaffning av miljöbilar.

”Leverantören förbinder sig att under ramavtalets giltighetstid själv tillämpa de regler som gäller statliga myndigheter för inköp och leasing av miljöbilar, vilket bl.a. innebär att minst 75 % av de nya personbilar som Leverantören köper in eller leasar under ett kalenderår ska vara miljöbilar. Detta avser endast de nya personbilar som ska nyttjas vid uppdragets utförande.”

Den senaste upphandlingen gjordes 2007 för paketförmedlingstjänster. I kvalificeringsfasen skulle anbudsgivare fylla i en miljödeklaration med frågor om företagets interna miljöarbete och bifoga miljödeklaration för förpackningar och för transporter. I upphandlingen har ett kontraktsvillkor ställts på att däck ska vara fritt från HA-oljor, enligt EU:s klassificerings- och märkningsdirektiv 67/548/EEC.

Analys

I och med att avgaskraven för fordon och motorbränslen regleras i brevförmedlings- och paketförmedlingsavtalen, har tidigare utvärderingskriterium på utsläpp kunnat frångås och istället har man infört kravet på nyanskaffning av miljöbilar.

Avtalsområdena har utvecklats från *krav för säkerhets skull till krav för att sälla bort de sämsta.*

Vid samtal med den strategiska inköparen framgår att man i de senaste ramavtalsupphandlingarna av Brevförmedlings- respektive Paketförmedlingstjänster ville

ställa högre miljökrav, bl.a. avseende utsläpp. Enligt den strategiska inköparen har miljökraven skärpts något i de senaste ramavtalsupphandlingarna, men inte så mycket som de hade velat på grund av konkurrenshänsyn.

Miljömål	Miljökrav gamla	Miljökrav nu	Möjliga krav
1. Begränsad klimatpåverkan		Krav på nyanskaffning av miljöbilar.	Krav på system och uppföljning sparsam körning. Utvärderingskriterium/bonus tunga miljöfordon.
2. Frisk luft	Krav och utvärderingskriterier på fordonens utsläpp.		Krav på avgasutsläpp fordon.
3. Bara naturlig försurning			
4. Giffri miljö	Utvärderingskriterier på däck.	Krav på däck fria från HA-oljor.	Krav på antioxidanter i däck. Krav på tvätt och service fordon.
5. Skyddande ozonskikt			Ej relevant
6. Säker strålmiljö			
7. Ingen övergödning			
8. Levande sjöar och vattendrag			
9. Grundvatten av god kvalitet			
10. Hav i balans samt levande kust och skärgård			
11. Myllrande våtmarker			
12. Levande skogar			
13. Ett rikt odlingslandskap			
14. Storslagen fjällmiljö			
15. God bebyggd miljö	0		Krav på buller från fordonen.
16. Ett rikt växt- och djurliv	Ej relevant		

Drivmedel vid stationstankning

Från ramavtalet kan man avropa drivmedel att tanka på station, biltillbehör och bilvård. Av avropa.se framgår att man hos alla tre leverantörerna kan köpa:

- bensin 95 oktan, miljöklass 1 (Mk 1)
- bensin 96 oktan, miljöklass 1
- bensin 98 oktan, miljöklass 1
- diesel, miljöklass 1
- etanol 85 procent
- biltillbehör och bilvårdsprodukter.

Hos två leverantörer kan man dessutom tanka andra ”miljövänliga” drivmedel.

Kraven i upphandlingen

Av 2004 års studie framgår att inga miljökrav ställts på drivmedel. Miljöpåverkan fanns visserligen med som ett viktningskriterium men det fanns inga utvärderingskriterier utan endast miljöriktlinjer i förfrågningsunderlaget. Detta ska ha berott på att avtalet då var gammalt och myndigheten var då avtalet upprättades osäker på hur miljökrav fick ställas. Det fanns också med ett krav på att leverantören inte fick ha brutit mot miljölagstiftning.

Anbudsgivaren fick vid anbudstillfället redovisa sitt interna miljöarbete inklusive eventuella miljöledningssystem och miljöpolicy. Eventuellt certifikat skulle bifogas anbudet.

Ett villkor är att leverantören utan kostnad ska leverera statistik till avropande myndighet. Statistiken ska innehålla bränsleförbrukning per kort, fördelad på typ av bränsle i liter, kronor (inkl produktskatter exkl. moms) och per organisationsenhet (eller den nivå beställaren anger) för den period som beställaren anger. Statistik ska kunna lämnas minst per kvartal och per år. Avropande myndighet väljer utifrån detta själv periodiciteten på sin statistik. Anbudsgivaren bör kunna underlätta myndigheternas uppföljning av bränsleförbrukning av olika typer av drivmedel. I anbudet skulle ingå en beskrivning hur detta kan fungera. Ett exempel är att den som tankar matar in bilens matarställning och eventuellt registreringsnummer i samband med inmatning av koden till betalkortet.

Anbudet skulle omfatta samtliga drivmedelstyper;

Bensin Mk 1 95 oktan

Bensin Mk 1 96 oktan

Bensin Mk 1 98 oktan

Diesel Mk 1

Etanol E85

Det fanns ett önskemål om att anbudsgivaren skulle kunna leverera alternativa ”miljövänliga” drivmedel.

Anbudet skulle också omfatta tillbehör t ex påfyllnadsolja, låsolja, glykol, K-sprit, spolarvätska, glödlampor, torkarblad, bromsvätska, batterivatten, säkringar, tvätt-schampo, tvättsvamp, avfettningsmedel etc. samt automattvätt.

Analys

I det nuvarande avtalet som slöts 2007 ställs miljökrav men det är möjligt att ställa mer långtgående krav, vilket Lantmäteriet som är ramavtalsmyndighet arbetar med inom ramen för Miljöstyrningsrådets arbetsgrupp för kriterieutveckling för drivmedel. Avtalsområdet har utvecklats från *krav för säkerhets skull* till *krav för att sälla bort de sämsta*.

Miljökraven speglar vad som krävs enligt miljöbilsförordningen. Statliga myndigheter skall ju inte bara leasa miljöbilar – bilarna ska också tankas med rätt bränsle. Kravet på statistik från leverantörerna är nödvändigt för att hantera uppföljningen av miljöbilsförordningen praktiskt.

Det finns många andra miljökrav man kan ställa på drivmedel, vilket Lantmäteriet är med och utvecklar i Miljöstyrningsrådets arbetsgrupp för kriterieutveckling för drivmedel. I kommande upphandlingar skulle krav på till exempel koldioxidutsläpp och energieffektivitet vara aktuella att ställa liksom krav på hur råvaror för drivmedel framställs.

Metangas för fordonsdrift (biogas) kan läggas till som drivmedelstyp för avrop i nästa upphandling. I så fall kan man inte kräva att anbudsgivaren ska kunna leverera samtliga drivmedel eftersom marknaden inte ser ut så. Som avtalet är konstruerat nu bidrar det till att förstärka tendensen att staten köper etanolbilar och inte gasbilar.

Inga krav på tillbehör och automattvättar ställs trots att sådana krav är möjliga, åtminstone för rengöring av fordon.

Miljömål	Miljökrav gamla	Miljökrav nu	Möjliga krav
1. Begränsad klimatpåverkan	0	E85 och andra alternativ till bensin och diesel omfattas av avtalet.	Krav på koldioxid och energieffektivitet för drivmedel.
2. Frisk luft	0		
3. Bara naturlig försurning	0		
4. Giffri miljö	0	0	Relevant även om svärstyrts med upphandlingskrav när det gäller drivmedel. Däremot möjligt för rengöringsprodukter och automattvätt för fordon.
5. Skyddande ozonskikt	Ej relevant		
6. Säker strålmiljö	Ej relevant		
7. Ingen övergödning	0	0	Krav på odlade råvaror för drivmedel för drivmedel.
8. Levande sjöar och vattendrag	0	0	
9. Grundvatten av god kvalitet	0	0	
10. Hav i balans samt levande kust och skärgård	Ej relevant		
11. Myllrande våtmarker	0	0	Krav på hänsyn till biologisk mångfald vid framställande av råvaror till drivmedel.
12. Levande skogar	0	0	Krav på skogsråvaror till drivmedel.
13. Ett rikt odlingslandskap	0	0	Krav på odlade råvaror för drivmedel.
14. Storslagen fjällmiljö	Ej relevant		
15. God bebyggd miljö	Ej relevant		
16. Ett rikt växt- och djurliv	0	0	Krav på hänsyn till biologisk mångfald vid framställande av råvaror till drivmedel.

Flygresor

I 2004 års studie var flygresor det enda område som helt saknade någon skrivning om miljökrav. Så är det inte längre. Numera finns krav på att leverantörerna ska kunna redovisa koldioxidutsläpp till myndigheterna. Försvarsmakten som är ramavtalsmyndighet, deltar i Miljöstyrningsrådets arbete med att utveckla resetjänster där flyg ingår.

Upphandlingar görs för inrikesflyg, Europa, Nordamerika samt för övriga världen separat.

Kraven i upphandlingarna

I de senaste inrikesavtalen formuleras villkoret tydligt:

”Leverantören skall leverera statistik avseende en kunds totala utsläpp av koldioxid samt utsläppen per kund för flygresor under 50 mil enligt detta avtal. Statistiken levereras i enlighet med myndighetskrav och enligt överenskommelse mellan kund och leverantör.”

I avtalen för Nordamerika och Europa finns varianter på detta krav.

”Leverantören skall leverera statistik avseende en kunds utsläpp av koldioxid. Statistiken levereras enligt överenskommelse mellan kund och leverantör. Försvarsmakten önskar statistik nedbruten per avropsberättigad myndighet. Om Leverantören ej kan leverera statistik nedbruten per avropsberättigad myndighet åtar sig Leverantören att under avtalstiden arbeta för att kunna leverera statistik enligt detta önskemål.”

I avtalen finns även en klausul som skulle kunna användas för att kunna komma överens om miljöåtgärder som leverantören skulle behöva kundens intresse för att genomföra.

”Utveckling av verksamheten ingår inom ramen för detta avtal. Här kan parterna överenskomma om särskilda villkor beträffande pris och utförande.”

Klausulen har inte använts.

Analys

Avtalsområdet har utvecklats från *inga krav* till *krav för säkerhets skull*.

Miljöpåverkan från flyg påverkas framförallt genom resenärens val att välja att flyga eller inte. När man väl bestämt sig för att flyga är möjligheterna att minska miljöpåverkan inte så stora. Myndigheternas resepolicy är därför mycket viktigare än vilka krav som avtalas med flygbolagen.

Kravet på redovisning av koldioxid underlättar myndigheternas arbete med deras miljöredovisningar. Hur väl de här redovisningskraven fungerar lär bero på samspillet mellan respektive resebyrå och alla flygbolag som staten har avtal med. Myndigheterna samordnar inte sin upphandling av resebyråtjänster. En praktisk hantering av redovisning av koldioxidutsläpp förutsätter i sin tur avtal mellan respektive myndighet och resebyrå eftersom det innebär arbete för resebyrån att hjälpa kunderna med klimatredovisning. Det måste till exempel vara tydligt om man med en resa menar delresor på vägen, tur och retur eller hela resan och vilka schabloner man använder för fyllnadsgrad. Även metoderna för koldioxidberäkning behöver preciseras. De kan skilja sig så mycket åt att det blir svårt att addera från olika bolag till en total utsläppssumma, vilket antagligen är myndigheternas behov.

I avtalet ges inga exempel på utvecklingsåtgärder som kan tas upp mellan parterna men de skulle kunna vara;

- information till resenärer inför bokningen om klimatpåverkan
- klimatredivisning per myndighet årligen i efterskott
- klimatkompensationstjänster
- tester av alternativa flygbränslen
- utbildning av piloter i energieffektiv flygning, med återkoppling av resultat till piloterna

För resetjänster är det möjligt med krav på miljöledning hos leverantören som teoretiskt täcker alla miljömål. Det finns också andra krav som har med det som hänger kring flygningen såsom maten, avfallssorteringen och hur flygplanen städas in- och utvändigt. Flygets största miljöpåverkan är dock klimatpåverkan.

Miljömål	Miljökrav gamla	Miljökrav nu	Möjliga krav
1. Begränsad klimatpåverkan	0	Krav på förmåga att leverera utsläppsstatistik koldioxid.	Mer preciserade krav på utsläppsstatistik med metodförtydligande av beräkning utsläpp klimatpåverkande ämnen med hänsyn till höghöjdsutsläpp samt allokering av utsläpp. Krav på information om miljöpåverkan i förväg till resenärer. Krav på klimatkompensationstjänster. Krav på bränslebesparing och "gröna flygningar".
2. Frisk luft	0	0	Relevant men svårt att ställa meningsfulla krav. Möjligtvis krav på att redovisa utsläpp utöver de klimatrelaterade.
3. Bara naturlig försurning	0	0	
4. Giftfri miljö	0	0	OBS. Ej så viktigt i förhållande till flygets klimatpåverkan. - Krav på ekologisk mat och dryck. Krav på rengöring invändigt och utvändigt flygplan.
5. Skyddande ozonskikt	0	0	Relevant men svårt att ställa meningsfulla krav. Möjlig krav på hur leverantören förebygger påverkan på ozonskiktet med minskade utsläpp av partiklar och vattenånga från flygplan som flyger på hög höjd.
6. Säker strålmiljö	Ej relevant		
7. Ingen övergödning			
8. Levande sjöar och vattendrag			

9. Grundvatten av god kvalitet	0	0	OBS. Ej så viktigt i förhållande till flygets klimatpåverkan. - Krav på rengöring utvändigt av flygplan (oljeavskiljare).
10. Hav i balans samt levande kust och skärgård	Ej relevant		
11. Myllrande våtmarker			
12. Levande skogar			
13. Ett rikt odlingslandskap	0	0	OBS. Ej så viktigt i förhållande till flygets klimatpåverkan. - Krav på ekologisk mat och dryck.
14. Storslagen fjällmiljö	Ej relevant		
15. God bebyggd miljö	0	0	OBS. Ej så viktigt i förhållande till flygets klimatpåverkan. - Krav på avfallssortering. - Krav på bulleråtgärder.
16. Ett rikt växt- och djurliv	Ej relevant		

Fordonsförhyrning

När ramavtalsområdet ingick i studien 2004, hette det ”Korttidsförhyrningsavtal av bilar”. Numera är den uppdelad i ”Fordonsförhyrning reserelaterad” och ”Fordonsförhyrning övrig”.

Det nuvarande avtalet från 2007 för reserelaterad fordonsförhyrning ska användas vid förhyrning på flygplatser och järnvägsstationer när det gäller envägsförhyrning (det vill säga när fordonet skall lämnas på annan plats än det hämtades) eller när leverantören skall hämta/lämna fordonet vid önskad plats. I nuvarande ramavtal för reserelaterad fordonsförhyrning, omfattas förhyrning av fordon upp till 30 dagar. För all annan bilhyrning används avtalet för övrig fordonsförhyrning, som omfattar såväl korttidsförhyrning upp till 30 dagar, som långtidsförhyrning (upp till 11 månader och 30 dagar).

För båda ramavtalsområdena gäller att avroparen i första hand ska vända sig till leverantör nr 1 i turordningen. Avrop kan också ske genom en andra konkurrensut-sättning.

Villkor för avtalet:

- Leverantören skall i första hand tillhandahålla miljöbilar.
- Leverantören skall vid utlämning av miljöbilar uppmana kunderna att tanka alternativt bränsle (ladda om elbil).
- Leverantören skall vid tankning av miljöbilar tillse att dessa i första hand tankas med alternativa bränslen (ladda om elbil).
- Leverantören skall kontinuerligt arbeta för att öka andelen miljöbilar i personbilsflottan. På begäran skall skriftlig rapport över utvecklingen tillställas För-svarsmakten.

- Leverantören skall vid däckbyten använda däck med slitbanegummi som är fritt från märkningspliktig olja enligt EU:s klassificerings- och märkningskriterier (67/548/EEC). Vid förfrågan skall detta kunna styrkas.
- Leverantören skall endast använda fordonstvättanläggningar som, när så krävs, är anmälda till tillsynsmyndighet och uppfyller de krav som tillsynsmyndigheten ställt.
- Leverantören skall endast använda fordonstvättanläggningar som bedriver ett systematiskt miljöarbete.

Kraven i upphandlingen

I studien ”Miljöhänsyn i statliga ramavtal” framgår att det dåvarande ramavtalet mellan 2002-2004 inte innehöll några obligatoriska krav, utvärderingskriterier eller kvalifikationskrav inom miljö. Ett otydligt utförandevillkor fanns med som miljökrav, under rubriken ”Riktlinjer för arbetets utförande” i ramavtalet 2002-2004 och utgjordes av en lista över fordon redovisade i enlighet med Vägverkets säkerhets- och miljönormer, där fordonens miljöklass ingick. Eftersom alla fordon har någon miljöklass är detta inte ett miljökrav.

I upphandlingen som ledde till nuvarande avtal gällde kraven för att komma vidare till utvärdering/prövning, både för reserelaterad och övrig fordonsförhyrning.

Anbudsgivaren skulle vidare ha tillgång till minst 10 % miljöbilar av det totala antalet personbilar som anbudsgivaren kunde tillhandahålla. Miljöbilarna skulle uppfylla en eller flera av de definitioner som anges i förordning (2004:1364) om myndigheters inköp och leasing av miljöbilar. En svarsbilaga skulle fyllas i med beskrivning av det totala antalet personbilar, samt miljöbilar som anbudsgivaren kunde erbjuda till förhyrning.

I kravspecifikationen fanns följande miljökrav/skallkrav som skulle uppfyllas för att gå vidare till utvärderingsfasen/prövningsfasen:

- Dieslbilar (kompressionstända bilar) skall uppfylla miljöklass 2005 PM, d.v.s. ha ett partikelutsläpp på högst 5 mg per kilometer.
- Vid leverans av miljöbilar skall anbudsgivaren kunna tillse att dessa är fulltankade med alternativt bränsle, alternativt fulladdade (om elbil).
- Anbudsgivare skall vid däckbyten använda däck med slitbanegummi som är fritt från märkningspliktig olja enligt EU:s klassificerings- och märkningskriterier (67/548/EEC med tillägg).
- Vid leverans av miljöbilar skall anbudsgivaren kunna tillse att dessa är fulltankade med alternativt bränsle, alternativt fulladdade (om elbil).

Anbudsgivare skall varje kvartal leverera statistik över samtliga förhyrningar per månad, samt ackumulerat för hela året. Statistiken skall bland annat innehålla antal körda kilometer, totalt beräknad bränsleförbrukning angiven per drivmedelslag och koldioxidutsläpp per kilometer.

Reserelaterad fordonsförhyrning

Det fanns fyra utvärderingskriterier; antal personbilar (5 %), andel miljöbilar (20 %), antal flygplatser/järnvägsstationer (5 %) och priser (70 %). Dessa kriterier poängbedömdes var för sig och därefter viktades erhållna poäng för att slutligen summeras till en totalpoäng.

Övrig fordonsförhyrning

Det fanns fem utvärderingskriterier; antal personbilar (5 %), andel miljöbilar (15 %), antal orter (5 %), priser (70 %) och tillgång till specialfordon (5 %).

I utvärderingskriterierna för reserelaterad samt övrig fordonsförhyrning fanns följande kriterier, varav endast det första tydligt viktades:

Anbudsgivaren skall i första hand tillhandahålla miljöbilar enligt definitioner som anges i förordning (2004:1364) och bör därför ha tillgång till en stor andel miljöbilar av det totala antalet personbilar. Den anbudsgivare som har den högsta andelen miljöbilar erhåller 100 poäng. Övriga anbudsgivare erhåller poäng i procentuellt fallande skala. Anbudsgivaren ska även ange om ISA, intelligent stöd för anpassning av hastighet erbjuds som extrautrustning.

Analys

Miljökraven för biluthyrning har utvecklats från *krav utan innebörd* till *krav för att sälla bort de sämsta och att dessutom början till krav för att gynna de bästa*.

En stor del av potentialen för minskad miljöpåverkan ligger hos avroparna, snarare än leverantören. Det är avroparen som kan se till att fråga efter miljöbil, välja en bränslesnål modell, tanka med rätt bränsle, och köra bränslesnålt. Eller välja att avstå från hyrbil och åka kollektivt.

Många andra krav är möjliga, än de vi listat nedan, till exempel utökade krav på tvätt- och serviceanläggningar samt krav på drivmedlen i sig. Detta är emellertid så pass långtgående och svårhanterliga krav som dessutom riskerar att inte vara proportionerliga i förhållande till det som upphandlas, nämligen hyrfordon.

Det nuvarande kravet på 10 % miljöbilar av det totala antalet personbilar med viktning 15-20 % är ganska lågt och skulle troligen gå att höja till nästa gång.

Miljömål	Miljökrav gamla	Miljökrav nu	Möjliga krav
1. Begränsad klimatpåverkan	0	Krav på minst 10 % miljöfordon. Leverantören ska erbjuda miljöbil i första hand.	Större andel miljöfordon. Strängare krav på fordonen. Ställa krav på att gas- och etanolfordon tankas med avsett bränsle. System för att påminna föraren att hålla hastigheten.
2. Frisk luft	Informationskrav om miljöklasser, ej styrande		
3. Bara naturlig försurning			
4. Giffri miljö	0	Däck med slitbanegummi som är fritt från märkningspliktig olja enligt EU:s klassificerings- och märkningskriterier (67/548/EEC med tillägg). Leverantören skall endast använda fordonstvättanläggningar som bedriver ett systematiskt miljöarbete.	Däckkrav kan utgå i nästa upphandling. Ersätts av lag 2010.
5. Skyddande ozonskikt	Ej relevant		
6. Säker strålmiljö			
7. Ingen övergödning			
8. Levande sjöar och vattendrag			
9. Grundvatten av god kvalitet			
10. Hav i balans samt levande kust och skärgård			
11. Myllrande våtmarker			
12. Levande skogar			
13. Ett rikt odlingslandskap			
14. Storslagen fjällmiljö			
15. God bebyggd miljö			
16. Ett rikt växt- och djurliv			

Hygien och städprodukter

Ramavtalsområdet hette tidigare ”Mjukpapper, plastprodukter och lokalvårdsprodukter” och omfattar numera hygien- och städprodukter, inklusive mjukpapper, uppdelat i sex produktgrupper:

- Servering
- Handskar och skydd
- Hygienpapper, torkpapper och tillbehör
- Påsar, säckar och källsortering
- Rengöring och redskap

- Städmaskiner med sladd (alla leverantörer behöver inte tillhandahålla denna produktgrupp)

I ”Guide för avropare” framgår det på avropa.se att avropare behöver göra en förnyad konkurrensutsättning och utvärdera leverantörernas svar på lägst pris. Vid återkommande behov av produkter tecknas leveransavtal, för att kunna handla från avtalet utan att göra en förnyad konkurrensutsättning inför varje avtal. Innan man tecknar leveransavtal genomförs en behovsanalys, där specifika behov anges och därefter väljs lämpliga produkter ut för utvärdering som görs efter pris. När avtalet är tecknat ska avtalsuppföljning genomföras på ställda krav och för miljökrav hänvisas man till Miljöstyrningsrådet.

Kraven i upphandlingen

Miljökraven i ramavtalet 2004 bestod av upplysningskrav kring information om produkter, t.ex. att anbudsgivaren skall ange produkters kemiska, toxikologiska och ekologiska egenskaper och samtliga kemisk-tekniska produkter ska vara registrerade hos Giftinformationscentralen.

I nuvarande ramavtal framgår att anbudsgivare skall arbeta efter och redovisa en dokumenterad miljöpolicy. Här krävs också anslutning till REPA-registret eller om anbudsgivaren genom ett eget fungerande system uppfyller de krav som ställs i förordningen (2006:1273) om producentansvar för förpackningar. Ett bevis på REPA-anslutning, alternativt en kortfattad beskrivning av anbudsgivarens eget system för uppfyllelse av förordningens krav, ska bifogas.

Miljökrav på produkterna:

- Plastförpackningar skall vara märkta enligt DIN 6120-1 och DIN 6120-2 eller likvärdigt
- Förpackning/emballage i plast skall ej bestå av pvc. Detta gäller även flaskor/behållare för produkter. Dokumentation som styrker detta skall finnas tillgänglig hos leverantören
- Offererade produkter bör vara fritt från PVC
- Tensider som används skall klara kraven för lätt nedbrytbarhet.
- Ingående ämnen skall inte vara bioackumulerbara
- Ingående ämnen skall inte vara klassificerade som giftiga, mycket giftiga, cancerframkallande, mutagena eller reproduktionstoxiska med riskfraser
- Produkten skall inte klassificeras som miljöfarlig
- Produkternas parfymer skall vara tillverkade enligt IFRA-normer (International Fragrance Association)
- Aktivt klor3 över 0,01 vikts % skall ej ingå i produkten
- EDTA (komplexbildare) över 0,2 vikts % skall ej ingå i produkten
- Aromatiska lösningsmedel skall ej ingå i produkten
- Halogenerade lösningsmedel över 0,2 vikts % skall ej ingå i produkten

- Perborater och andra oorganiska borsyrasalter skall ej ingå i produkten.
- Alkylfenoletoxylater skall ej ingå i produkten
- Krav på blekmetod då fiber/pappersprodukten är tillverkad av blekt kemisk massa för mjukpapper.
- Utsläppsindex till luft och vatten vid tillverkning av offererade produkter, för fosfor, svavel och kvävedioxider.

Analys

Ramavtalsområdet har utvecklats från *krav utan innebörd* till *krav för att gynna de bästa* för handskar, serveringsprodukter, papper, påsar och rengöringsmedel. För städmaskiner fanns det inga miljökrav förr och inte heller i nuvarande ramavtal.

Vid en tillbakablick på miljökraven 2004 framgår i studien ”Miljöhänsyn i statliga ramavtal” att miljökraven i ramavtalet för Städutrustning 2002-2004 var upplysningskrav och som inte var vare sig tvingande eller utvärderingsgrundande. De tidigare miljökraven kunde heller inte utvärderas och hade därmed ingen innebörd i upphandlingen.

I nuvarande ramavtal finns kravet att anbudsgivare skall arbeta efter en miljöpolicy. Det skulle teoretiskt kunna täcka samtliga miljömål, men eftersom innehållet och kvaliteten i leverantörens ledningssystem är obekant, är det en för långtgående slutsats. Miljökraven på blekmetoder för mjukpapper och utsläppsindex till luft och vatten, är samma som Svanens kriterier. Resterande miljökrav på produkter i det nuvarande avtalet är samma som Miljöstyrningsrådets upphandlingskriterier för kemisk-tekniska produkter.

En möjlighet till framtida miljökrav är att i nästa upphandling använda krav från andra miljömärkningar på produkter. Ett exempel är Bra Miljövals krav på palmolja som skulle kunna formuleras om ifall man vill gå ner så djupt som på komponentnivå: ”När palmolja används som råvara, ska råvaran uppfylla kriterierna för hållbar produktion i enlighet med RSPO Roundtable on Sustainable Palm Oil eller motsvarande.” Men i så fall bör man rimligen gå ner på komponentnivå även på andra råvaror.

Idag utvärderas endast pris. I framtida upphandlingar är det möjligt att lägga till miljö som utvärderingskriterium.

Miljömål	Miljökrav gamla	Miljökrav nu	Möjliga krav
1. Begränsad klimatpåverkan	0	0	Krav på energieffektivisering av städmaskiner såsom dammsugare. Krav på andel returfiber i pappersprodukter.
2. Frisk luft	0	Utsläppsindex för luft, fosfor, svavel och kväveoxider vid produktion av mjukpapper.	
3. Bara naturlig försurning	0	Utsläppsindex för svavel och kvävedioxider vid produktion av mjukpapper.	
4. Giffri miljö	Upplysningskrav, kring information om produkter, t.ex. Anbudsgivaren skall ange: Produkters kemiska, toxikologiska och ekologiska egenskaper och samtliga kemisk-tekniska produkter ska vara registrerade hos Giftinformationscentralen.	Krav på tensiders nedbrytbarhet, på ingående ämnens bioackumulerbarhet, på ingående ämnens hälsofarlighet, på produkters parfyminnehåll, att produkten inte är klassad som miljöfarlig. Max 0,01 vikts % av aktivt klor i produkten och max 0,2 vikts % av EDTA (komplexbildare) i produkten. Aromatiska lösningsmedel, perborater, andra oorganiska borsyrasalter, alkylfenoletoxylater skall ej ingå i produkten. Krav på blekmetod för mjukpapper.	Strängare krav på material i förpackningar. Ex. Bra miljövals miljökrav: Krav på organisk komplexbildares, konserveringsmedels, förtjockningsmedels och syror nedbrytbarhet och giftighet. Krav på andra komplexbildare än EDTA, som NTA m.fl. samt på optiska vitmedel. Krav på dosering och övriga tillsatser. Strängare krav på parfymer och förpackningar och total mängd kemikalier i en produkt.
5. Skyddande ozonskikt	Ej relevant		
6. Säker strålmiljö			
7. Ingen övergödning	0	Utsläppsindex för kväveoxider vid produktion av mjukpapper.	Se miljömål 4.
8. Levande sjöar och vattendrag	0	Utsläppsindex för svavel och kvävedioxider.	
9. Grundvatten av god kvalitet	0	Utsläppsindex för svavel och kvävedioxider.	
10. Hav i balans samt levande kust och skärgård	0	Se miljömål 4.	
11. Myllrande våtmarker	Ej relevant		
12. Levande skogar			
13. Ett rikt odlingslandskap	0	0	Krav på andelar returfiber i pappersprodukter i kombination med krav på hållbart skogsbruk.

14. Storslagen fjällmiljö	Ej relevant
15. God bebyggd miljö	
16. Ett rikt växt- och djurliv	

Ljuskällor

Ljuskällor ingick inte i 2004 års studie men däremot i Naturvårdsverkets förslag till handlingsplan för en mer miljöanpassad offentlig upphandling (Naturvårdsverkets rapport 5520).

I handlingsplanen föreslogs mål om hälften av glödlamporna skulle bytas ut mot lågenergilampor som uppfyller energiklass A enligt EG-direktiv 98/11/EG. Detta med hänvisning till att belysningen står för en tredjedel av elanvändningen i offentliga lokaler. Besparingen skulle då bli 124 miljoner kronor och minskningen av koldioxid cirka 30 000 ton per år. Beräkningarna av nyttan inkluderar även kommuner och landsting som står för en betydligt större andel av ljuskällorna än staten.

Av Fortifikationsverkets förstudie inför den senaste upphandlingen 2008 framgår att avropen på energieffektiva ljuskällor ökat jämfört med 2005. Lysrörslampor har ökat mer än 100 % och kompaktlysrör har ökat ca 45 %. Avropen på glödlampor har dock bara minskat med ca 9 % sedan 2006.

Ramavtalsområdet Ljuskällor omfattas av glödlampor, halogenlampor, lysrör, tändare, lågenergilampor, urladdningslampor, smålampor och fordonslampor.

Ramavtalsområdet omfattas inte av:

- Belysningsarmaturer, ramavtalsansvarig: FMV
- Lysdiodlampor (LED-belysning) som ingår i ramavtalsområdet Elektronikkomponenter, ramavtalsområdesansvarig är Försvarmakten Logistik (FMLOG)

Fortifikationsverket frågade i förstudien till upphandlingen 2008 avropare vad konsekvenserna skulle bli om de uteslöt glödlampor ur upphandlingen. Vissa tyckte det skulle vara acceptabelt, andra menade att de ville ha rabatt även på glödlampor. Fortifikationsverket valde att ta med glödlampor i upphandlingen. Arbetet pågår med att förbereda nästa upphandling och då kommer glödlamporna ifrågasättas hårdare i förstudien, med tanke på att de börjar fasas ut från marknaden genom ekodesigndirektivet.

Krav i upphandlingen

I upphandlingen 2005 ställdes krav som refererade till lagstiftningen för producentansvar för elprodukter och förpackningar. I upphandlingen 2008 ställdes flera miljökrav.

- Anbudsgivaren skall ha ett miljöledningssystem eller motsvarande och en miljöansvarig.
- Krav på att producentansvar för förpackningar och för elprodukter uppfylls.
- Krav på produkterna uppfyller RoHS-direktivet för kemiska produkter.
- Krav på energieffektivitet i lysrör, kompaktlysror och lysrörslampor.
- Ett villkor var att en separat prislista (med bilder) på bästa miljöval skulle kunna levereras inom 3 månader efter avtalets undertecknande. Prislistan skulle levereras som PDF - format och uppdateras vid produktförändringar. Leverantörens artikelnummer med nettopris samt vilken/vilka lampor som det bästa miljövalet kan ersätta skulle framgå. Eventuella miljöavgifter (med förklaring) skulle tydliggöras. Samråd skulle ske med Fortifikationsverket innan prislistan färdigställs.
- Ett önskemål att anbudsgivaren beskrev sin serviceorganisation för beställning, support, rådgivning (allmänt, tekniskt och miljömässigt).
- Ett önskemål att anbudsgivaren beskrev förmågan att leverera energieffektiva halogenprodukter som kan ersätta de vanligaste glödlamporna i de fall där lysrörslampor inte är lämpliga. I så fall skulle de helst också ingå i prislistan "bästa miljöval" som "näst bästa alternativ" för att ersätta konventionella glödlampor.

Avroparna får hjälp att välja miljöanpassat med hjälp av information i leverantörens prislista. Dessutom länkar avropa.se till Energimyndighetens information om belysning.

Analys

Avtalsområdet har utvecklats från *inga krav* till *krav för säkerhets skull* i upphandlingen 2005 och *krav för att sälla bort de sämsta* i upphandlingen 2008.

Miljökraven i den senaste upphandlingen är både av karaktären för säkerhets skull (hänvisningen till förpacknings- och elproducent-direktiven och kemikalielagstiftningen) och krav för att sälla bort det sämsta (enligt avtalet ska endast T5 och T8-lysror kunna avropas, vilket innebär att lysror med äldre mer energiförbrukande modell inte finns med i prislistan från leverantören till staten).

Den stora miljöpotentialen ligger inte i val av ljuskällor utan hur en anläggning projekteras då stora möjligheter till energieffektiva lösningar finns. När man kommit så långt som till val av ljuskälla är man beroende av vad som passar i befintliga armaturer. De enda valen som då kvarstår i praktiken – om man inte ska se över belysningen och byta armaturer – är att;

- Välja bort glödlampor och istället välja lågenergilampor som passar i befintliga armaturer.
- Välja A-klassade lysror, kompaktlysror och lågenergilampor.
- Välja energieffektiva halogenlampor.

Kravet på miljöledningssystem skulle teoretiskt kunna täcka samtliga miljömål, men eftersom innehållet och kvaliteten i leverantörens ledningssystem är obekant är det en för långtgående slutsats.

Miljömål	Miljökrav gamla	Miljökrav nu	Möjliga krav
1. Begränsad klimatpåverkan	0	Krav på energieffektivitet lysrör, kompaktlysrör och lysrörslampor.	Uteslutning glödlampor. Krav på lågvoltshalogenlampor.
2. Frisk luft	0		
3. Bara naturlig försurning	0		
4. Giftfri miljö	0	Krav på info till avropare.	Premiera teknik med så låga doser kvicksilver som möjligt om förstudien visar att det finns skillnader mellan produkter.
5. Skyddande ozonskikt	Ej relevant	Hänvisning till lagstiftning.	
6. Säker strålmiljö			
7. Ingen övergödning			
8. Levande sjöar och vattendrag			
9. Grundvatten av god kvalitet			
10. Hav i balans samt levande kust och skärgård			
11. Myllrande våtmarker			
12. Levande skogar			
13. Ett rikt odlingslandskap			
14. Storslagen fjällmiljö			
15. God bebyggd miljö			
16. Ett rikt växt- och djurliv			

Serverar, lagring och produktnära tjänster

Det nuvarande ramavtalet för ”Serverar, lagring och produktnära tjänster” är från 2007 och det jämförs här med ramavtalet för ”Serverar och tjänster” från 2002-2004. I ramavtalet ingår leverantörens breda utbud av de server- och lagringslösningar och produktnära tjänster som efterfrågats och utvärderats i upphandlingen.

I ramavtalet ingår:

- Serverar
- Lagring - från enkel backup och lagring till komplexa SAN och NAS-system
- Övriga produkter, begränsat till serveroperativsystem, tunna klienter, virtualisering, övervakning och UPS-enheter
- Produktrelaterade tjänster t.ex. installation och underhåll

Miljökraven omfattar serverar och lagringsprodukter, men med vissa undantag för UPS-enheter.

Krav i upphandlingen

I det gamla ramavtalet fanns två obligatoriska miljökrav, ett som uppelyser om att produkterna ska uppfylla relevanta produktrelaterade miljökrav och ett krav på maxgräns för bromerade flamskyddsmedel och klorparaffiner i plastdetaljer. Därtill kommer en rad utvärderingskriterier som är listade i tabellen nedan.

Staten uppelyser även i nuvarande avtal om vissa lagkrav som rör miljö, som förbud mot vissa ämnen i produkter och komponenter, krav på förpackningar och krav på producentansvar, som listas i tabellen nedan. Utöver det finns några skall- och börkrav inom giftfri miljö och även ett börkrav på energi och klimat.

Miljö viktas i nuvarande avtal till 3 %. I viktningssmodellen för miljö ingår energi och klimat till 75 % för tjänster och för produkter blyfritt lod till 25 %.

Analys

I studien ”Miljöhänsyn i statliga ramavtal” bedömdes ramavtalet för Servrar innehålla tydliga miljökrav. I nuvarande avtal finns några upplysningskrav om miljölagstiftning för säkerhets skull, men också tydliga skall- och börkrav. Sammanfattningsvis har miljökraven utvecklats från *krav för säkerhets skull till krav för att gynna de bästa*.

Fokus på miljökraven för servrar och lagringssystem har hittills varit giftfrihet, energi och återvinning. Inom dessa områden är miljökraven väl utvecklade. Statens önskemål om låg energiförbrukning för helhetslösningar innebär att miljökrav ställs på helheten, inte bara de ingående delarna.

Miljömål	Miljökrav gamla	Miljökrav nu	Möjliga krav
1. Begränsad klimatpåverkan		Minst en tjänst för helhetslösningar angående energiförbrukning hos servrar bör erbjudas.	Att nuvarande börkrav så småningom blir skallkrav gällande tjänsten för helhetslösningar./Energikrav på produkterna som skallkrav. Krav på utbildning i energisparfunktioner. Krav på transporter vid tjänster på plats hos kund. /Krav på arbete med resepolicy
2. Frisk luft	0	0	Krav på transporter vid tjänster på plats hos kund. /Krav på arbete med resepolicy
3. Bara naturlig försurning	0	0	

4. Giffri miljö	<p>Produkterna skall uppfylla relevanta produktrelaterade miljölagkrav.</p> <p>Maxgräns för bromerade flamskyddsmedel och klorparaffiner i mekaniska plastdetaljer, ej UPS-enheter.</p> <p>Utvärderingskriterier: Maxgräns för bromerade flamskyddsmedel och klorparaffiner i mekaniska plastdetaljer- UPS-enheter.</p> <p>Maxgräns för antimontrioxid och andra antimonföreningar i mekaniska plastdetaljer</p> <p>Batterier i produkterna bör ej vara miljöfarliga enligt förordning 1997:645 om batterier - gäller ej UPS-enheter.</p> <p>Bly bör ej ingå i mekaniska plastdetaljer.</p> <p>Mekaniska plastdetaljer bör vara märkta enl. ISO 1043-1 – 1043-4.</p>	<p>Produkterna skall: inte innehålla miljöfarliga batterier produkterna ska uppfylla ROHS-direktivet</p> <p>Homogent material i produkten ska vara fritt från dekabromdifenyleter och produkten bör innehålla blyfritt lod.</p>	<p>Förbud mot klorbase- rade förpackningsmaterial.</p>
5. Skyddande ozonskikt	Ej relevant		
6. Säker strålmiljö			
7. Ingen övergödning			
8. Levande sjöar och vattendrag			
9. Grundvatten av god kvalitet			
10. Hav i balans samt levande kust och skärgård			
11. Myllrande våtmarker			
12. Levande skogar			
13. Ett rikt odlingslandskap			
14. Storslagen fjällmiljö			
15. God bebyggd miljö	0	0	Krav på återvunnen plast i produkter.
16. Ett rikt växt- och djurliv	Ej relevant		

Skrivare, kopiatorer och tjänster

Det nuvarande avtalet för ”Skrivare, kopiatorer och tjänster” är från 2009 och jämförs med avtalet ”Skrivare, kopiatorer och faxar” från 2003-2005. Avtalet omfattar ett brett sortiment av skrivare och kopiatorer, faxar, enklare skannrar, samt

tillbehör och förbrukningsmaterial. Till dessa produkter finns även möjlighet att köpa in tjänster såsom installation och konfiguration, garanti och underhåll, webbplats för avropare och utbildning.

Krav i upphandlingen

Kraven i föregående avtal studerades i rapporten ”Miljöhänsyn i statliga ramavtal”. Till de obligatoriska miljökraven hörde maxgränser för bromerade flamskyddsmedel och klorparaffiner i plastdetaljer samt att batterierna inte skulle vara miljöfarliga. Utöver det fanns utvärderingskriterier, som är listade i tabellen nedan.

Bland kraven i föregående avtal det nuvarande ramavtalet för ”Skrivare, lagring och produktnära tjänster” finns de obligatoriska kraven från föregående ramavtal med, samt flera nya krav som är listade i tabellen. I funktionskraven finns dolda miljökrav med, som t.ex. att produkterna ska klara dubbelsidig utskrift och möjlighet att avbryta en utskrift/kopiering. Ett annat nytt krav bland funktionskraven är krav på logghantering, så att användaren ska få ut ackumulerad elförbrukning.

I det gamla avtalet viktades börkraven för miljö och arbetsmiljö tillsammans till 10 %. I nuvarande avtal viktas miljö till 5 % efter pris, villkor för leasing och rabattsatser. Den leverantör som uppfyller börkravet för energiförbrukning får 100 poäng och den som inte uppfyller det får 0 poäng.

I avropsrutinerna som anges i det nuvarande förfrågningsunderlaget, ingår miljö som utvärderingskriterie efter pris och börkrav. Där finns möjlighet att ställa högre krav än vad som anges i skall- och börkraven. I rutinerna hänvisas man till Miljöstyrningsrådets kriterier vad det gäller energisparkrav, kvicksilverfri display och retursystem för förbrukningsmaterial. Det finns även en broschyr som avropare kan beställa, med avropsinformation.

Analys

Kraven i upphandlingen har gått från *krav för att sälla bort de sämsta till krav för att gynna de bästa*. Ett exempel är miljökrav på tonerpulver, som tidigare var ett börkrav, men nu är ett skallkrav. Nivån är så pass hög på produkterna att man framöver kan fokusera på andra delar, som bland annat tjänstedelen i upphandlingen. I krav på tjänster ingår *installation och konfiguration* vilket skulle kunna utvecklas med information energisparfunktioner, samt allmänna energispartips.

Informationen som finns i nuvarande avtal om hur avrop ska göras, där miljö ingår som utvärderingskriterie efter pris och börkrav, gör det lätt för avroparen att ställa miljökrav.

Miljömål	Miljökrav gamla	Miljökrav nu	Möjliga krav
1. Begränsad klimatpåverkan	Anbudsgivaren bör i första hand uppfylla GEEA:s energikrav och i andra hand Energy Stars krav.	<p>Produkten skall uppfylla de senaste gällande energisparkraven enligt Energy Star eller likvärdigt, för dokumenthanteringsprodukter (Imaging Equipment) (version 1.0).</p> <p>Minst sex av de offererade typkonfigurationerna bör uppfylla energisparkraven fr.o.m. 1 juli 2009 enligt Energy Star eller likvärdigt. (version 1.1).</p>	<p>Att nuvarande börkrav så småningom blir skallkrav för energiförbrukning./Att nuvarande energikrav uppdateras när nya kriterier från t.ex. TCO, Energy stars och Svanen m fl kommer.</p> <p>Krav på erbjudande av tjänst för helhetslösningar för energiförbrukning.</p> <p>Krav på utbildning i energisparfunktioner.</p> <p>Krav på transporter vid tjänster på plats hos kund. /Krav på arbete med resepolicy</p>
2. Frisk luft	0		Krav på transporter vid tjänster på plats hos kund. /Krav på arbete med resepolicy
3. Bara naturlig försurning			
4. Giffri miljö	<p>Obligatoriskt: Maxgräns för bromerade flamskyddsmedel och klorparaffiner i plastdetaljer, samt att batterier ej skall vara miljöfarliga.</p> <p>Utvärderingskrav: Maxgräns för; klorbaserade polymer och bly i plast, flamskyddsmedel och antimönföreningar i plastdetaljer.</p> <p>Fotohalvledare bör ej innehålla kadmium, bly och kvicksilver samt ha maxgränser för kadmium.</p> <p>Toner och bläck bör ej vara miljö- och hälsofarligt. Leverantören bör erbjuda insamling och återanvändning av tonerkassetter.</p> <p>Plastdetaljer bör vara materialkodade enl. ISO 11469.</p> <p>Produkter bör vara miljömärkta av 3e part.</p>	<p>Skallkrav: Maxgräns för bromerade flamskyddsmedel och klorparaffiner i plastdetaljer</p> <p>Batterier skall ej vara miljöfarliga.</p> <p>Produkter skall enl. ROHS vara fria från bly, kvicksilver, kadmium, sexvärt krom, polybromerade bifenyler och polybromerade difenyletrar.</p> <p>Tonerpulver ska inte vara miljö- och hälsofarliga.</p>	<p>Krav på återvunnen plast i produkter.</p> <p>Krav på delmontage för att underlätta återvinning.</p> <p>Förbud mot klorbaserade förpackningsmaterial.</p>

5. Skyddande ozonskikt	Ej relevant		
6. Säker strålmiljö			
7. Ingen övergödning			
8. Levande sjöar och vattendrag			
9. Grundvatten av god kvalitet			
10. Hav i balans samt levande kust och skärgård			
11. Myllrande våtmarker			
12. Levande skogar			
13. Ett rikt odlingslandskap			
14. Storslagen fjällmiljö			
15. God bebyggd miljö	Leverantören bör erbjuda insamling och återanvändning av Toner-kassetter.	0	Leverantören bör erbjuda insamling och återanvändning av Toner-kassetter. Krav på delmontage för att underlätta återvinning.
16. Ett rikt växt- och djurliv	Ej relevant		

VVS-materiel

I detta ramavtalsområde ingår följande VVS-materiel:

- Avloppsrör, rör av stål, koppar och plast
- Gjutjärn och plast
- Sanitetsarmatur
- Montagedetaljer
- Mätinstrument
- Brunnar
- Sanitetsporlin
- Ventiler
- Slang
- Radiatortillbehör

Krav i upphandlingen

I det gamla ramavtalet fanns en bilaga som hette ”Miljövillkor, självutvärdering” där miljökrav fanns med i form av krav på miljöpolicy, miljöplan för tillverkning och återvinning etc. Bilagan innehöll frågor som ”Finns miljömärkning på produkterna?”. I studien ”Miljöhänsyn i statliga ramavtal” anses de flesta frågor i bilagan oanvändbara, eftersom miljökraven inte är tillräckligt preciserade för att utgöra utvärderingskrav eller kvalificeringskrav.

Nuvarande avtal för upphandling av VVS-materiel förbereder för uppföljning genom att krav ställs på att anbudsgivaren skall åta sig att löpande (minst två gånger per år) stämma av sitt arbete med utsedd kontaktperson hos beställaren. Fortifikationsverket har leverantörsträffar där de bland annat får information om leverantörernas miljöarbete och innehåll av ämnen i produkterna relaterat till de miljökrav som har ställts. Leverantörerna har även säljare som besöker avropare och informerar om nyheter, där även miljönyheter ingår. Avtalet har miljökrav på att anbudsgivaren ska ha ett miljöledningssystem eller motsvarande och en miljöansvarig, vilket ska bevisas med intyg.

Följande miljökrav ställs på produkterna:

Emballage/förpackning - Producentansvaret för förpackningar ska uppfyllas, antingen genom anslutning till REPAregistret eller genom fungerande system enligt (SFS 2006:1273).

Produkterna skall inte innehålla kemiska ämnen som är förbjudna enligt lagar och förordningar. All materiel som levereras skall så långt som möjligt vara fritt från giftiga, cancerframkallande, allergiframkallande, arvs massepåverkande, fortplantningsstörande, miljöfarliga, klimatpåverkande och ozonpåverkande ämnen. Anbudsgivaren ska, förutom att ange att kravet uppfylls, ange samtliga farliga ämnen som kan ingå i de produkter som offereras.

Ett krav som påverkar miljön, är leveranstiden som är max fyra arbetsdagar och möjliggör en samordning av transporter. Kravet motverkas dock av ett utvärderingskriterium som gynnar snabbare leveranser.

Fortifikationsverket har en generell föreskrift på sin hemsida som heter ”miljökrav vid upphandling” och den ska alltid användas vid upphandling av entreprenader och tekniska konsulttjänster. Där anges att PVC som innehåller blystabilisatorer eller skadliga mjukgörare ska undvikas, att allt materiel ska verifieras med varudeklarationer eller dylikt. Dokumentet används av Fortifikationsverket och revideras vid behov.

Analys

Ramavtalsområdet har utvecklats från *inga krav till krav för säkerhets skull*. I tidigare ramavtal utgjordes miljökraven i form av informationsfrågor och i nuvarande avtal finns tydligare miljökrav som utgör skallkrav. Det dolda miljökravet om 4 dagars leveranstid är bra eftersom det möjliggör en samordning av transporter vilket innebär effektivare transporter och mindre miljöpåverkan. Eftersom kravet motverkas av ett utvärderingskriterium som gynnar snabbare leveranser, är en möjlig utveckling att vikta leveranstid lägre eller endast kräva leverans samma dag när något är akut. En annan lösning som kan styra avroparna bättre är att de får betala extra för snabba leveranser.

Idag utvärderas endast anbudens pris och i framtida upphandlingar är det möjligt att lägga till miljö som utvärderingskriterium. Fortifikationsverket har en generell föreskrift som heter ”miljökrav vid upphandling” och den ska alltid användas vid upphandling av entreprenader och tekniska konsulttjänster. Information om föreskriften borde också finnas på avropa.se.

Krav på miljöledningssystem och miljöansvarig skulle teoretiskt kunna täcka samtliga miljömål, men eftersom innehållet och kvaliteten i leverantörens ledningssystem är obekant är det en för långtgående slutsats.

Miljöbesparingar skulle kunna göras genom att utforma miljökrav med ett livscykelperspektiv på produkter. Det finns även möjlighet till stora miljöbesparingar genom att ställa funktionella miljökrav på hur anläggningen planeras, byggs och fungerar i helhet. Många produkter beror av varandra, som t.ex. belysning och ventilation. Beroende på den värme som tillförs genom belysning, behöver ventilationen anpassas därefter och för att generera energibesparingar behöver detta planeras i ett tidigt skede.

Miljömål	Miljökrav gamla	Miljökrav nu	Möjliga krav
1. Begränsad klimatpåverkan	0	All materiel som levereras skall så långt som möjligt vara fritt från klimatpåverkande ämnen. Producentansvaret för förpackningar ska uppfyllas.	Krav på att leverantören ska upplysa om möjligheter till energieffektivare ventilationslösningar. Energisnåla blandare och WC.
2. Frisk luft		0	
3. Bara naturlig försurning			
4. Gifrfri miljö	0	Produkterna skall inte innehålla kemiska ämnen som är förbjudna enligt lagar och förordningar. Allt materiel som levereras skall så långt som möjligt vara fritt från giftiga, cancerframkallande, allergiframkallande, arvsmassepåverkande och fortplantningsstörande ämnen. Producentansvaret för förpackningar ska uppfyllas.	Produkterna skall inte innehålla giftiga, cancerframkallande, allergiframkallande, arvsmassepåverkande och fortplantningsstörande ämnen. Förutsatt att en marknadsundersökning utförs innan kravet ställs. Krav på PVC-fria rör.
5. Skyddande ozonskikt	0	Allt materiel som levereras skall så långt som möjligt vara fritt från ozonpåverkande ämnen.	Produkterna skall inte innehålla ozonpåverkande ämnen.
6. Säker strålmiljö	Ej relevant		

7. Ingen övergödning			
8. Levande sjöar och vattendrag			
9. Grundvatten av god kvalitet			
10. Hav i balans samt levande kust och skärgård			
11. Myllrande våtmarker			
12. Levande skogar			
13. Ett rikt odlingslandskap			
14. Storslagen fjällmiljö			
15. God bebyggd miljö	0	Producentansvaret för förpackningar ska uppfyllas.	
16. Ett rikt växt- och djurliv	Ej relevant		

AV-produkter

Ramavtalsområdet omfattar köp av AV-produkter utan tillhörande installation med följande produktgrupper och exempel på produkter:

Fotoprodukter

- Digitala och analoga stillbildskameror
- Digitala och analoga videokameror
- Tillbehör till fotoprodukter.

Audioprodukter

- Förstärkare
- Receivers
- Tuners
- Högtalare
- HiFi-/mikro/mini-system
- Analoga och digitala ljud-in/avspelare
- Mikrofoner
- Tillbehör till audioprodukter

Visuella produkter

- Data/Video/OH/Dia-projektorer
- DVD/video-spelare/inspelare
- Analoga och digitala TV-mottagare/apparater
- Tillbehör till visuella produkter

Krav i upphandlingen

I ramavtalet från 2004 fanns inga miljökrav men i nuvarande ramavtal finns flera miljökrav. Anbudsgivaren skall arbeta efter ett miljöledningssystem, antingen i form av en certifiering eller i form av ett eget dokumenterat miljöledningssystem.

Även miljöpolicy, miljöpåverkan, övergripande miljömål, detaljerade miljömål och miljökrav på egna tillverkare/underleverantörer, ska redovisas.

Anbudsgivaren skall beskriva hur producentansvaret för förpackningar och producentansvar för el-retur uppfylls.

Följande miljökrav på produkterna ställs:

- Anbudsgivaren skall kunna leverera AV- produkter utan batterier klassade som miljöfarliga enligt Kommissionens Direktiv 91/157/EEC.
- Plast i utrustning/produkter skall inte innehålla flamskyddsmedlen PBB; PBDE och klorparaffiner.
- Plast i utrustning (mekaniska delar över 25g) skall inte innehålla tillsats av bly.

Analys

Miljökraven för ramavtalsområdet AV-produkter har gått från *inga krav* till *krav för att sälla bort de sämsta*. Kraven på produkterna inkluderar miljöfarliga ämnen, vilket är viktigt för att arbeta för en giftfri miljö. Nästa stora område där en stor miljöbesparing skulle kunna göras, är krav på produkternas energiförbrukning.

Leverantörskravet, att ett miljöledningssystem ska finnas samt miljöansvarig, skulle teoretiskt kunna täcka samtliga miljömål, men eftersom innehållet och kvaliteten i leverantörens ledningssystem är obekant är det en för långtgående slutsats.

Miljömål	Miljökrav gamla	Miljökrav nu	Möjliga krav
1. Begränsad klimatpåverkan	Deltog ej i studien 2004 och det fanns inga miljökrav i FFU 2004.	Producentansvar för förpackningar och för el-retur.	Krav på energiförbrukning på produkter, se exempelvis miljöstyrningsrådets eller Svanens kriterier.
2. Frisk luft	Ej relevant		
3. Bara naturlig försurning	Ej relevant		
4. Gifrfri miljö		<p>Miljöfarliga batterier ska inte ingå i produkterna.</p> <p>Plast skall inte innehålla flamskyddsmedlen PBB; PBDE och klorparaffiner.</p> <p>Plast i utrustning (mekaniska delar över 25g) skall inte innehålla tillsats av bly.</p> <p>Producentansvar för förpackningar och för el-retur.</p>	<p>Krav på tröskelvärden av kvicksilver, krom 6+, bly och kadmium, enligt direktivet 2002/95/EG.</p> <p>Strängare krav på innehåll av riskfraser och organiska halogenföreningar och flamskyddsmedel.</p> <p>Krav på kvicksilverinnehåll i lampor i LCD-skärmar.</p> <p>Krav på demontering av material.</p>
5. Skyddande ozonskikt	Ej relevant		
6. Säker strålmiljö	Ej relevant		
7. Ingen övergödning	Ej relevant		
8. Levande sjöar och vattendrag	Ej relevant		
9. Grundvatten av god kvalitet	Ej relevant		
10. Hav i balans samt levande kust och skärgård	Ej relevant		
11. Myllrande våtmarker	Ej relevant		
12. Levande skogar	Ej relevant		
13. Ett rikt odlingslandskap	Ej relevant		
14. Storslagen fjällmiljö	Ej relevant		
15. God bebyggd miljö	0	Producentansvar för förpackningar och för el-retur.	Krav på demontering av material.
16. Ett rikt växt- och djurliv	0	0	

Hotelltjänster inrikes och konferenshotell och kursgårdar

I nuvarande ramavtal avropas dels hotell i Sverige och dels konferenshotell och kursgårdar uppdelat på orter i Sverige. Det finns ett avtal för hotell inrikes och ett annat avtal för konferens och kursgårdar. Avtalsområdet ingick inte i 2004 års studie och de gamla avtalen finns inte att tillgå.

Kraven i upphandlingarna

Vid samtal med upphandlingsansvarig framgår att en miljöspecifikation/miljödeklaration fanns med i den gamla upphandlingen och den ser i stort sett likadan ut idag. Miljödeklarationen ska fyllas i och anbudsgivaren poängsätts efter antal kriterier som uppfylls, totalt kan 22 kriterier uppfyllas vilket ger 100 poäng. Om hotellet är certifierat enligt tredjepartskontrollerad miljömärkning såsom nordisk miljömärkning Svanen, Bra Miljöval, EU-blomman eller likvärdig, erhålls 100 poäng. Aktuellt certifikat skall bifogas anbudet.

En förändring i det nya avtalet är att om anbudsgivaren har en miljöcertifiering, behöver inte hela miljöspecifikationen fyllas i.

Analys

Ramavtalsområdet har haft samma miljökrav i den gamla som den nuvarande upphandlingen vilket innebär att utvecklingen av kraven har stått still. Miljökraven utgörs av krav för att sälla bort de sämsta. Nästa steg är att gå från börkrav till skallkrav för ramavtalsområdena, samt att utöver det poängsätta andra miljöåtgärder som till exempel värmeåtervinning och LED-lampor i prövningen.

Leverantörskravet, att ett miljöledningssystem ska finnas, skulle teoretiskt kunna täcka samtliga miljömål, men eftersom innehållet och kvaliteten i leverantörens ledningssystem är obekant är det en för långtgående slutsats.

Miljömål	Miljökrav gamla	Miljökrav nu	Möjliga krav
1. Begränsad klimatpåverkan	<p>Minst 50 % av årsbehovet för uppvärmning kommer från förnybara energikällor, alternativt uppvärmning sker via fjärrvärme.</p> <p>Energieffektivitetskrav på ventilation, kylmaskiner etc. samt att strömmen bryts automatiskt.</p> <p>Krav på snålspolande duschar, handfatskranar och toaletter.</p> <p>Krav på minskad användning av engångsartiklar, se miljömål 15.</p>		<p>Högre energieffektivitetskrav samt högre andel förnyelsebar energi.</p> <p>All utomhusbelysning som hotellet/vandrarhemmet styr över ska vara tids- eller behovsstyrd. Om belysningen är tänd på natten ska låg-energilampor användas.</p> <p>Samtliga bastuaggregat ska vara tids- eller behovsstyrda.</p>
2. Frisk luft	Ej relevant		
3. Bara naturlig försurning			
4. Giffri miljö	<p>Minst 70% av kemikalierna som ingår ska uppfylla kriterierna för miljömärkning typ 1 (Svanen, Bra Miljöval, EU-blomman eller likvärdig).</p> <p>Krav på doseringsanvisningar för diskmaskiner och städkemikalier.</p> <p>Kemiska produkter får inte innehålla AFE (alkylfenoletoxylater), DADMAC (dialkyldimetylammoniumklorid), LAS (linjära alkylbensensulfonater).</p> <p>Reaktiva klorföreningar används inte i den dagliga städningen.</p> <p>Krav på minskad användning av engångsartiklar, se miljömål 15.</p>		<p>Höja andelen av kemikalier som ska uppfylla kriterierna för miljömärkning typ 1, alternativt:</p> <p>Sätta gränsvärden för användning av kemikalier på gram/gästnatt.</p> <p>Köldmediet CFC får inte fyllas på i kylmaskiner, värmepumpar och luftkonditioneringsanläggningar.</p> <p>Krav på inköp av produkter som t.ex. att textilier inte ska vara behandlade med halogenerade flamskyddsmedel. Krav på inköp av laddningsbara batterier.</p> <p>Samt avfallsförslag, se miljömål 15.</p>
5. Skyddande ozonskikt	Ej relevant		
6. Säker strålmiljö			
7. Ingen övergödning			
8. Levande sjöar och vattendrag			
9. Grundvatten av god kvalitet			
10. Hav i balans samt levande kust och skärgård			
11. Myllrande våtmarker			
12. Levande skogar			
13. Ett rikt odlingslandskap			
14. Storslagen fjällmiljö			
15. God bebyggd miljö	Inga engångsförpackningar på frukostbordet.		Krav på källsortering och omhändertagande av farligt avfall, samt att insamling av

	Tvåförpackningar och schampoflaskor utbyta mot påfyllningsbara behållare. Glas istället för plastmuggar. Soppåsar av förnyelsebart material. Toalett och hushållspapper uppfyller kraven miljömärkning typ 1 (Svanen, Bra Miljöval, EU-blomman eller likvärdig).	batterier ska finnas tillgänglig för gästerna.
16. Ett rikt växt- och djurliv	Ej relevant	

Bevakningstjänster

Nuvarande ramavtalsområde är indelat i fem delområden;

1. Stationära och ronderande bevakningstjänster
2. Larmcentraltjänster, larmmottagning samt tillhörande tjänster
3. Skyddsvakter och skyddsområdesvakter
4. Värde transporter och värdehantering
5. Konsulttjänster inom riskhantering, risk- och sårbarhetsanalyser

Avtalsområdet ingick inte i 2004 års studie. Den senaste ramavtalsupphandlingen gjordes 2006 av Verket för högskoleservice och föregående upphandling av Lantmäteriet 2001.

Krav i upphandlingen

Skallkravet i upphandlingen 2001 var att redogöra för miljöarbetet och eventuell certifiering (eventuellt certifikat eller antagen miljöpolicy skulle bifogas anbudet). Miljöpåverkan viktades till 10 % i upphandlingen, med hänvisning till Lantmäteriets miljöriktlinjer.

I den senaste upphandlingen från 2006 ställdes skallkrav på miljöledningssystem för alla delområden.

Miljö och kvalitet viktades i utvärderingen till 25 procent i ett av delområdena, nämligen Värde transporter och värdehantering. Även övriga miljökrav finns endast för värde transporttjänster och utgörs av börkrav som en del i utvärderingen, som till exempel kravet att förare bör ha genomgått utbildning i bränslesnål körning ”Ecodriving”. Beställaren ska även kunna erhålla miljödata i form av uppgift om fordonstyper, transportsträckor och drivmedelsförbrukning regelbundet. Resterande miljökrav på värde transporter och värdehantering anges i tabellen nedan.

Analys

Ramavtalsområdet har endast miljökrav på miljöledningssystem förutom att delområdet värde transporter har flera miljökrav och viktas miljö i utvärderingen. Summerat har kraven gått från krav *för säkerhets skull till krav för att sälla bort de sämsta*

för området med värdetransporter och värdehantering, övriga områden har stått still i utvecklingen.

Leverantörskravet, att ett miljöledningssystem ska finnas, skulle teoretiskt kunna täcka samtliga miljömål, men eftersom innehållet och kvaliteten i leverantörens ledningssystem är obekant är det en för långtgående slutsats.

Miljömål	Miljökrav gamla	Miljökrav nu	Möjliga krav
1. Begränsad klimatpåverkan	0	Miljörevision skall kunna påkallas för att säkerställa att följande miljökrav efterlevs: Bensindrivna fordon skall använda bensin av miljöklass 1 Dieseldrivna fordon skall använda diesel av miljöklass 1 Alternativa bränslen bör kunna användas. Samtliga fordon som används i uppdrag skall vara utrustade med motorvärmare. Fordon som är dieseldrivna skall i första hand vara utrustade med motorer av Euroklass 2 eller bättre. Fordon som är bensindrivna skall vara försedda med katalysatorer.	Större andel miljöfordon. System för att påminna föraren att hålla hastigheten.
2. Frisk luft			
3. Bara naturlig försurning			
4. Giftfri miljö		Däck bör i slitbanan ej innehålla oljor som är märkningspliktiga enligt EU:s direktiv 67/548/EEC. Köldmedium som ej innehåller klor bör användas.	Däckkrav kan utgå i nästa upphandling. Ersätts av lag 2010.
5. Skyddande ozonskikt	Ej relevant		
6. Säker strålmiljö			
7. Ingen övergödning			
8. Levande sjöar och vattendrag			
9. Grundvatten av god kvalitet			
10. Hav i balans samt levande kust och skärgård			
11. Myllrande våtmarker			
12. Levande skogar			

13. Ett rikt odlingslandskap	
14. Storslagen fjällmiljö	
15. God bebyggd miljö	
16. Ett rikt växt- och djurliv	

Tryckeritjänster och Tryckeritjänster för tidningsoffset

På ramavtalsområdet för trycktjänster kan till exempel följande tjänster avropas:

- Olika slags tryckeritjänster såsom t ex tryck av informationsmaterial, kontorstrycksaker, kopieringstjänster, plottning, produktion av stora bilder, affischer, utskrifts- och digitaltrycktjänster, förarbete som exempelvis reproarbete, sättning, skanning, provtryck, prepressarbete och layoutarbete.

Ramavtalsområdet för tryckeritjänster och tidningsoffset omfattar tjänster för produktion av till exempel:

- Tidningstryckeritjänster, broadsheet, sättning, skanning, provtryck, prepressarbete, layoutarbete, efterarbete som exempelvis plockning, skärning, falsning, inbindning, häftning, packning, lagring och/eller distribution av det tryckta materialet.

Krav i upphandlingarna

Avtalsområdet ingick inte i 2004 års studie.

Verket för högskoleservice ansvarar för ramavtalet för tryckeritjänster. I den senaste upphandlingen från 2007 ställdes endast krav på att anbudsgivaren skall ha miljöledning.

I 2004 års upphandling ställdes också då miljöledningskrav men även utvärderingskriterier motsvarande delar av Svanens kriterier för miljömärkning. Kraven 2004 var lägre än normal nivå för miljökrav i branschen. Det som plockats ur kriterierna var i princip endast kemikaliekraven och inte krav på pappersframställningen eller tryckeriprocesserna, vilket tillsammans utgör runt 95 % av miljöpåverkan. Vid den tidpunkten hade de flesta tryckerier Svanenlicens och krav på Svanengodkänt eller Svanenmärkt papper var standard. PVC var inte heller vanligt som förpackningsmateriel för trycksaker, men godkänns ändå i upphandlingen.

Miljö värderades ihop med andra önskemål till 20 % för tryckeritjänster och 15 % för kopieringstjänster. VHS ställde då också ett krav på samarbetsformer:

Grunden för att uppnå minsta möjliga miljöbelastning och samtidigt nå en kostnadseffektiv verksamhet är att samarbetet mellan kund och leverantör är väl utvecklat. Som leverantör har man stora insikter i hur en produkt bör utformas, vilka

olika typer av insatsvaror som bör väljas samt hur produkten bör efterbehandlas för att minimera miljöbelastningen, det vill säga miljöanpassad produktutveckling. Ytterligare faktorer i samarbetet med kund som gynnar det gemensamma utvecklingsarbetet är uppföljning av kvalitet, kundnöjdhet samt reklamationshantering.

Anbudsgivare skall:

a) följa upp kvaliteten på levererade produkter och tjänster

b) följa upp kundnöjdhet

c) hantera och följa upp felaktigheter i leveranser.

Vad gäller ovanstående tre punkter (a-c) skall anbudsgivare redogöra för på vilket sätt detta sker.

Analys

Inom detta avtalsområde har utvecklingen av miljökrav gått bakåt från *krav för att sälla bort de sämsta till krav utan innebörd*. Efter samtal med upphandlare framgår att man valde att gå en annan väg eftersom det var ett skifte när det gäller miljökrav och Miljöstyrningsrådets arbete med att utforma krav pågick. En anledning var också att leverantörerna ansåg att kriterierna enligt Svanen var för dyra. Därför valdes Svanenkriterierna bort och ersattes med intyg/bevis motsvarande Svanen men för eget miljöledningssystem.

Kravet på miljöledningssystem skulle teoretiskt kunna täcka samtliga miljömål, men eftersom innehållet och kvaliteten i leverantörens ledningssystem är obekant är det en för långtgående slutsats.

Miljömål	Miljökrav gamla	Miljökrav nu	Möjliga krav
1. Begränsad klimatpåverkan	0		Krav motsvarande nuvarande Svanen innebär även krav på luftutsläpp, energiförbrukning och resurseffektivitet.
2. Frisk luft			
3. Bara naturlig försurning			
4. Gifrfri miljö	<p>Önskemål om icke klorgasblekning.</p> <p>Krav på inga ämnen med riskfraserna R50 och R53 (menar antagligen R50-53 = miljöskadligt).</p> <p>Krav på tryckfärger, övertrycksfernis, toner, bläck, lim lack och laminat, karbonpapper enligt Svanen.</p> <p>Önskemål om att limmer inte ska vara allergiframkallande, cancerogena, mutagena eller reproduktionstoxiska enligt Svanen.</p> <p>Önskemål om inga otillåtna kemikalier i vatten enligt Svanen.</p> <p>Önskemål att förpackningar inte ska innehålla PVC och bör vara av åter-</p>	0	Även krav på att PVC inte får användas (Svanen omfattar inte förpackningsmaterialet, men det finns ingen anledning tillåta PVC där).

	vunnet material.		
5. Skyddande ozonskikt	Ej relevant		
6. Säker strålmiljö			
7. Ingen övergödning	0		Krav motsvarande nuvarande Svanen innebär omfattande krav på vattenutsläpp från papperstillverkningen.
8. Levande sjöar och vattendrag			
9. Grundvatten av god kvalitet			
10. Hav i balans samt levande kust och skärgård			
11. Myllrande våtmarker	Önskemål om hållbart skogsbruk (FSC eller PEFC-certifierad råvara).	0	Krav motsvarande nuvarande Svanen där det krävs 100 % certifierad råvara/returfiber.
12. Levande skogar	Önskemål om hållbart skogsbruk (FSC eller PEFC-certifierad råvara).	0	
13. Ett rikt odlingslandskap	Ej relevant		
14. Storslagen fjällmiljö	0		Krav motsvarande nuvarande Svanen där det krävs 100 % certifierad råvara/returfiber.
15. God bebyggd miljö			Krav motsvarande nuvarande Svanen där det krävs strukturerat avfallsarbete.
16. Ett rikt växt- och djurliv			Krav motsvarande nuvarande Svanen där det krävs 100 % certifierad råvara/returfiber.

Slutsatser

Hittills har inga andra styrmedel utöver utbildning och kompetens från Miljöstyrningsrådet använts för att nå inriktningsmålet att andelen statliga ramavtal med välformulerade miljömål ska öka. Undantaget är fordon som styrs av miljöbilsförordningen.

I praktiken präglas arbetet med miljöanpassad upphandling i statlig inköpssamordning av frivillighet. Utvecklingen av miljöanpassad upphandling i de statliga ramavtalen har gått framåt men mycket återstår.

Det är många faktorer som påverkar miljökravens utveckling för ett ramavtalsområde, upphandlarens miljökunskap, styrning från den egna organisationen, marknadens påverkan och lagstiftning är några exempel. Det är tydligt i denna studie att variationen är stor mellan de olika ramavtalsområdenas utveckling, vissa avtal har gått från krav utan innebörd till krav för att sålla bort de sämsta eller till och med att gynna det bästa. Andra har inte tagit samma kliv, men har ändå fått mer utvecklade miljökrav än för 5 år sedan. Några få har stått stilla i utvecklingen och ett ramavtalsområde har gått tillbaka.

Avtalsområden som ingick i 2004 års studie

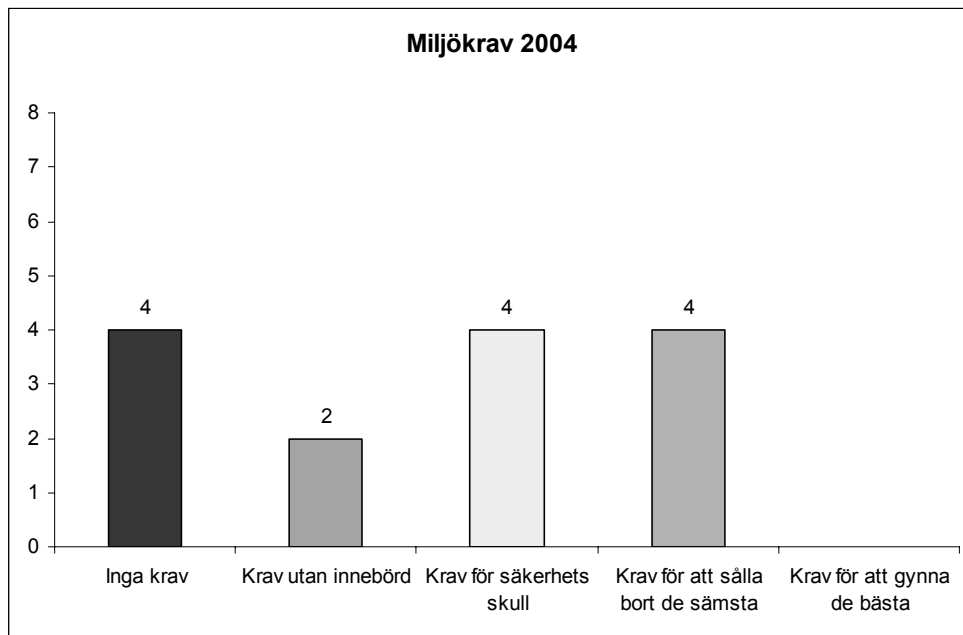
Avtalsområde	Måluppfyllelse	Kommentar
Bohagstransporter		Ingen ny upphandling har avslutats så det går inte att jämföra avtal.
Brevförmedlingstjänster och Paketförmedlingstjänster		Avtalsområdena har utvecklats från krav för säkerhets skull till krav för att sålla bort de sämsta och dessutom början till krav för att gynna de bästa.
Drivmedel för stationstankning		Avtalsområdet har utvecklats från krav för säkerhets skull till krav för att sålla bort de sämsta.
Flygresor		Avtalsområdet har utvecklats från inga krav till krav för säkerhets skull.

Flyttjänster (tidigare Kontorsflyttningar)		Går inte att bedöma hur kraven utvecklats.
Fordonsförhyring (tidigare Bilförhyring)		Avtalsområdet har utvecklats från krav utan innebörd till krav för att sälla bort de sämsta.
Hygien och städprodukter (tidigare Städutrustning)		Avtalsområdet har utvecklats från krav utan innebörd till krav för att gynna de bästa för handskar, serveringsprodukter, papper, påsar och rengöringsmedel, men inte städmaskiner som saknar krav genomgående.
Ljuskällor		Avtalsområdet har utvecklats från inga krav till krav för att sälla bort de sämsta
Serverar, lagring och produktnära tjänster (tidigare Serverar)		Avtalsområdet har utvecklats från krav för säkerhets skull till krav för att gynna de bästa.
Skrivare, kopiatorer och tjänster (tidigare Skrivare, kopiatorer och faxar)		Avtalsområdet har utvecklats från krav för att sälla bort de sämsta till krav för att gynna de bästa.
VVS-material		Avtalsområdet har utvecklats från inga krav till krav för säkerhets skull

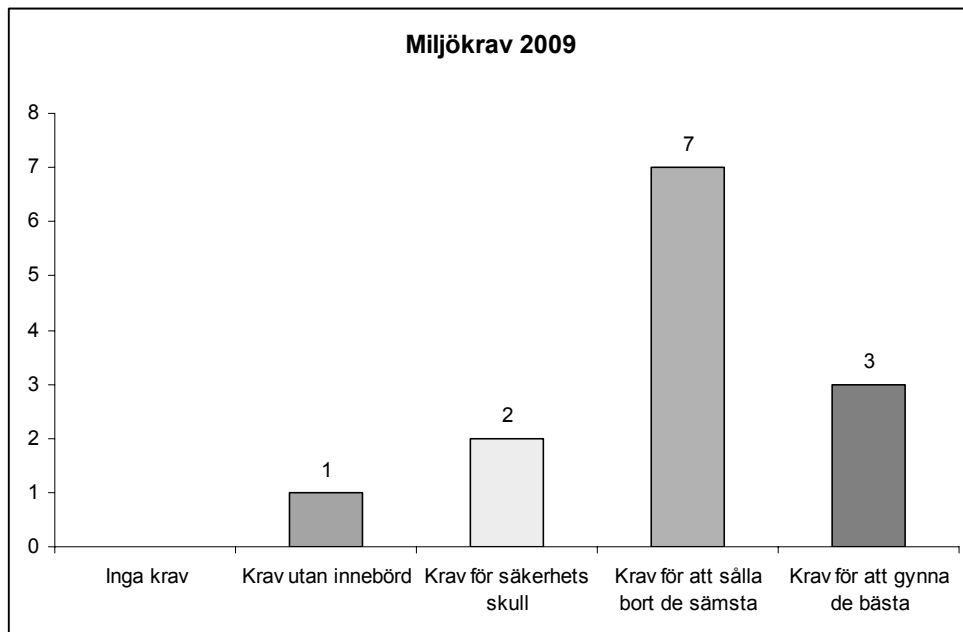
Avtalsområden som tidigare inte analyserats

Avtalsområde	Måluppfyllelse	Kommentar
AV-produkter		Avtalsområdet har utvecklats från inga krav till krav för att sålla bort de sämsta.
Hotelltjänster, inrikes och Konferenshotell och kursgårdar		Ramavtalsområdet har haft samma miljökrav i den gamla som den nuvarande upphandlingen vilket innebär att utvecklingen av kraven har stått still. Miljökraven utgörs av krav för att sålla bort de sämsta.
Bevakningstjänster		Kraven gått från krav för säkerhets skull till krav för att sålla bort de sämsta för området med värde transporter och värdehantering, övriga områden har stått still i utvecklingen.
Tryckeritjänster och Tryckeritjänster för tidningsoffset		Från krav för att sålla bort de sämsta till krav utan innebörd.

Av de 15 studerade avtalen har 11 avtal mer välformulerade miljökrav 2009 än 2004. Dessa är markerade med en grön gubbe. Tre avtal uppvisar inte någon förändring eller går inte att bedöma. Dessa har fått en gul gubbe. I ett fall har utvecklingen gått bakåt. Det är avtalet för Tryckeritjänster, som har lägre ställda krav idag än för några år sedan, vilket är markerat med röd gubbe.

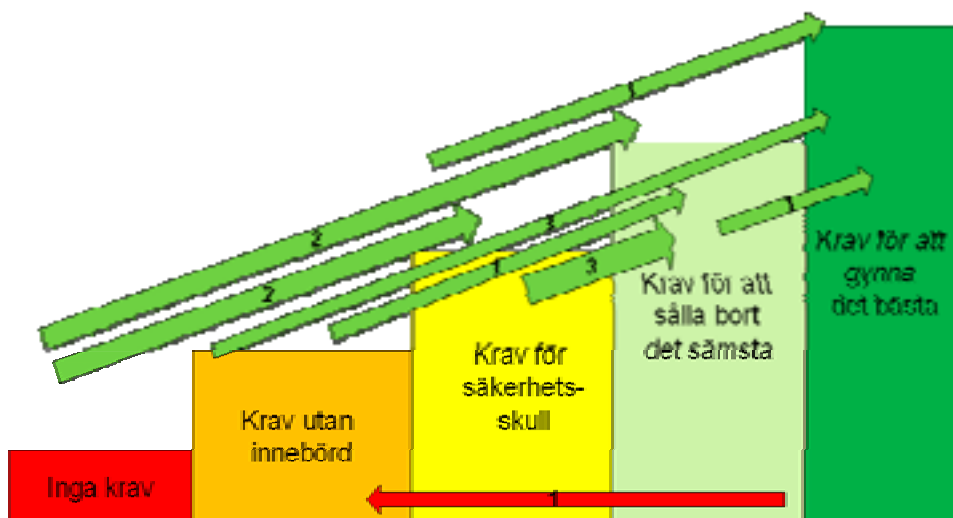

Diagrammet visar antal avtalsområden på varje kravnivå. I avtal går inte att bedöma.

Diagrammet visar antal avtalsområden på varje kravnivå. Två avtal går inte att bedöma.

Några ramavtalsområden som i upphandlingen 2004 inte hade några miljökrav, har utvecklats flera steg, till att sålla bort de sämsta eller gynna de bästa. De flesta ramavtalsområdena befinner sig i krav för att sålla bort de sämsta i nuvarande avtal.

Sammantaget visar både samtalen med upphandlare och studien av ramavtalsområdena att miljö har blivit allt viktigare i upphandlingarna. I nuvarande ramavtal är det mer förekommande att produkter och tjänster handlas upp, än vad det var 2004. I dessa ramavtal finns det möjlighet att ställa krav på helhetslösningar, vilket också har gjorts till exempel på Servrar, lagring och produktnära tjänster. Där har miljökrav ställts på helheten och inte bara på de ingående delarna, för till exempel energiförbrukning.

I tjänsteupphandlingar är miljökravet att leverantören ska ha miljöledningssystem det vanligaste kravet. Miljöeffekten av att leverantören arbetar efter ett miljöledningssystem kan ifrågasättas och upphandlarna upplever det som svårt att ställa andra miljökrav på tjänster. I tjänsteupphandlingarna som studerats, finns det potential att ställa krav på transporter vid tjänster på plats hos kund.

Det passar inte med miljökrav i alla sammanhang och det är inte självklart att kraven alltid ska höjas i varje upphandling. När inriktningarna revideras är det lämpligt att precisera vad staten ska uppnå, förslagsvis att upphandlingen ska bidra till att minska miljöpåverkan i praktiken.

Referenser

För alla avtalsområden har förfrågningsunderlag och tillhörande dokument studerats på www.avropa.se.

Tar den offentliga sektorn miljöhänsyn vid upphandling? En enkätstudie 2009
Naturvårdsverket rapport 5997

Miljöhänsyn i statliga ramavtal, Naturvårdsverket rapport 5400

Fokusgrupp 25 augusti 2009

Ulrika Ajax, Lantmäteriet

Gunnel Fransson, Rikspolisstyrelsen

Annette Annerstig, VHS

Ann-Charlotte Eriksson, Fortfikationsverket

Anna Söderholm, FMV

Fredrik Aglo, Kammarkollegiet

Ylva Lovén Andersson, Kammarkollegiet

Malin Björk, ESV

Samtalsledare: Maria Losman och Elin Frisk, Ecoplan.

Bohagstransporter

Miljöstyrningsrådets upphandlingskriterier för godstransporter 2009-05-15 (Version 3.0)

Flyttjänster

Miljöstyrningsrådets upphandlingskriterier för godstransporter 2009-05-15 (Version 3.0)

Brevförmedlingstjänster och Paketförmedlingstjänster

Miljöstyrningsrådets upphandlingskriterier för godstransporter 2009-05-15 (Version 3.0)

Drivmedel för stationstankning

Göteborgs stads miljömässiga och sociala krav på drivmedelkrav på drivmedel, beslutade i Trafiknämnden 2008-06-17

Göteborgs stad Trafikkontoret. Vägledning sociala krav och miljökrav drivmedel, 2009-04-24

Svanens miljömärkningskriterier och licenstagarlista för bil- och båtvårdsprodukter
Svanens miljömärkningskriterier och licenstagarlista för fordonstvättar

Flygresor

Miljöstyrningsrådets kriterier för flygresetjänster, remissversion 2009
Göteborgs stad Trafikkontoret, remissvar

Fordonsförhyrning

Miljöstyrningsrådets upphandlingskriterier för taxi och hyrbilstjänster, remiss 2009

Hygien och städprodukter

Gör ett rent avrop, nytt statligt ramavtal för hygien och städprodukter, 2008-2010

Svanens kriterier för textilrengöring, version 6.0

Svanens kriterier för rengöringsprodukter, version 4.4

Svanens kriterier för hygienprodukter, version 5.1

Svanens kriterier för livsmedelsindustrin version 1.1

Svanens kriterier för textiltvättmedel professionellt bruk, version 1.5

Svanens kriterier för mjukpapper, version 4.0

Bra miljövals kriterier för kemiska produkter, version 2006:4

Servrar, lagring och produktnära tjänster

Energy stars program requirements for computer servers, draft 1

Miljöstyrningsrådets upphandlingskriterier för IT-produkter, datorer och bildskärmar, version 2.1

Skrivare, kopiatorer och tjänster

Svanens kriterier för Kontorsmaskiner, version 5.1

TCO'99 Printers, version 2.1

Guidelines for TCO'99 Ecology Report 5 Edition 4.0

Energy stars program requirements for Imaging Equipment, version 1.0

Energy stars program requirements for Imaging Equipment, version 1.1

Energy stars VII, specifikationer för bildåtergivning

VVS -material

Miljöprogram för miljökrav vid upphandling, FORTV, senast uppdaterad 2009.

Kriterier för kemiska ämnen, FMV:s hemsida:

www.fmv.se/WmTemplates/Page.aspx?id=726

AV-produkter

Miljöstyrningsrådets upphandlingskriterier för AV-Produkter, 2008-04-11

Svanens miljömärkningskriterier för ljud och bildapparater, version 3.0

Hotelltjänster, inrikes och Konferenshotell och kursgårdar

Svanens kriteriedokument för hotell och vandrarhem, version 3.2

Tryckeritjänster

Svanens kriterier för tryckerier, version 4.3

Utvecklingen av miljökrav i den statliga ramavtalsupphandlingen

RAPPORT 6327

NATURVÅRDSVERKET
ISBN 978-91-620-6327-6
ISSN 0282-7298

Naturvårdsverket har genomfört en granskning av femton olika upphandlingsområden för att se hur ofta miljökrav ställs i de statliga ramavtalen. De granskade områdena ingår i den så kallade statliga inköpsamordningen. Syftet har varit att undersöka hur utvecklingen av miljökrav i de statliga ramavtalen har varit mellan åren 2004 och 2009. Av de 15 studerade avtalen har 12 avtal mer välformulerade miljökrav år 2009 än 2004. Några ramavtalsområden som 2004 inte hade några miljökrav alls har numera välformulerade miljökrav.

I studien har det också ingått en fokusgrupp med upphandlare. Resultatet från denna visar bland annat att man nu arbetar med miljökrav tidigare i upphandlingsprocessen än för några år sedan. En trolig förklaring till det är de senare årens allmänt ökade miljöfokus på myndigheterna. Den svaga länken för miljöanpassad upphandling upplever gruppen finns bland de som göra själva avropen. För att de ska avropa miljöanpassade produkter behöver de framför allt information om produktens miljöpåverkan och fördelar.

Utvecklingen av miljöanpassad upphandling i de statliga ramavtalen har gått framåt. Men det återstår mycket att göra både när det gäller att ställa krav, följa dessa och informera avroparna om de bästa alternativen.

